

ناول

دوبا ورځو کې

مينه

دوبا ورځو کې مينه

ناول

محمد احسان علي شفيق

محمد احسان علي شفيق

Ketabton.com

دې په داسې ډول ځای کې
وله خپلې پزې راتوبیدونکو
لې بغير باید په نورو شیانو

افغان ملگري په ډېر ټينگار
خوله پرانېسته او د افغان
ست په معاملاتو کې ستونزه
معلومه شوې او دې يې له

باهدینو له لوري په داسې
د کومک غوښتنه يې کوله:
چې له سختې وويست. خو
اوله دې سره مو احساس

designed by: tab sakoon

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	د وبا ورځو کې مینه
لیکوال:	محمد احسان علي شفيق
اړیکې:	۰۰۹۳۷۷۰۸۵۹۰۴۷
برېښنالیک:	shafiqmihsan@gmail.com
خپرندوی:	شهباز خپرندویه ټولنه - جلال آباد
کمپوز:	خپله لیکوال
ډیزاین:	حزب الله شهباز ساپی
چاپ وار:	لومړی
چاپ شمېر:	(1100)
چاپ کال:	1399 لمریز کال

د وبا ورځو کې مینه

(ناول)

د ترلاسه کولو پټي:

ارمان کتاب پلورنځی، ارزان قیمت کابل / عتیق الله کتاب پلورنځی، لوگر
جدید اسلامي کتاب خانه، رڼا کتابخانه، ژوندون کتابخانه: خوست
یونپورسټي بک ایجنسي، خېبر بازار پېښور

پښتو اکېډمي بک شاپ، پېښور یونپورسټي: 03120094940

ثاقب پبلشرز، رحمت مارکېټ، عقب قصه خوانی، پېښور

فقیر بک ایجنسي، قصه خوانی پېښور 03469745863:

ژوند کتابپلورنځی: بي بي حوا عالي لېسې ته مخامخ

روغانیوال خپرندویه ټولنه: اسحاقزی مارکېټ، لاندېنی پور، جلال آباد ښار، افغانستان. اړیکشمېرې:

0772994040 - 0787830302

شهباز خپرندویه ټولنه، بي بي حوا لېسې تر څنګ، حاجي زمان کوڅه، حاجي عظیم مارکېټ جلال
آباد ښار

0797920008 / 0776920008 / 0787886816

د چاپ حقوق له خپرندویه ټولني سره خوندي دي.

لیکوال: محمد احسان علي شفيق

تړون

د نقيب وزيرې په نوم، چې يو ښه دوست دی.

ډالۍ

د تکره انگرېزي ليکوال، جارج آروېل نوښتگرو ليکلو او د بي بي سي
تلوېزيون او راډيو، د پښتو برخې تکره ژورنالېست آمان الله عطا ته!

دا تضاد...

خدای پاک په قرانکریم کې فرمائي:

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا. (الم نشرح - پنځم آیت)

ژباړه: نو بېشکه، له سختی سره آساني شته.

د همدې خبرې په تعقیب، هر څه تضادونه او مخالف لوری لري. دا کیسه هم همدا ډول ده. د دې کیسې مرکزي کرکټر او ځینې فرعي کرکټرونه کله، کله د کیسې په جریان کې له داسې شیانو سره مخ کېږي او یا پخپله ځان ورسره مخ کوي، چې له روانو حالاتو سره بېخي مناسب نه وي او په بله وینا، بېخي د طبیعت له حاکم وخته د بغاوت او سرکشی په معنا دي.

خو اړه او ترخه د ژوند دوه مختلف اړخونه دي او په وخت، وخت خپل ځانڅرگندونه کوي؛ خو په یوه وخت د دواړو څرگندېدنه؛ په زړه پورې، کمسارې او حیرانوونکې ده.

د دې لیکنې د تسميې وجه هم همدا ده.

کله چې د شوروي سره بېشکلاک په اړه ولیدل، واورېدل او ولوستل: نو فکر مې وکړ، چې دا داسې پېښې دي، چې لیکل باید په وشي. زه ډېری وخت د جدي مسایلو په اړه د پرېکړې په مهال له ډېر احتیاط نه کار اخلم او یا بېخي بې تفاوته پاتې کېږم.

کېدی شي د دې لیکنې ځینې برخې داسې درته وښکارېږي، چې د یوه ژورنالېسټ او بې تفاوته قلم په نوکه لیکل شوې وي.

ما چې دا لیکل کول: نو دا خبره مې د قلم په پمپ کې پېچکاري کړې وه. چې افغانستان د تیوریو وطن دی او توطیې په څوڅوکې د اور په ډول پکې خپرېږي؛ نو ځکه زه ډېر محتاط پاتې شوی يم. دا یوه تاریخي لیکنه ده او په دې ډول لیکنو کې باید حقیقت رانغښتل شوی وي. گوندی، مذهبي او قومي تلنې باید له میانه وویستل شي. فقط لیکل وشي او لوستونکی د قاضي په ډول راوړاندې شي؛ خو تر ټولو مهمه دا ده، چې مذهبي ارزښتونه باید تر پښو لاندې نه شي؛ ځکه چې په همدې اساس مور وگړي بېلوو او وگړي مور بېلوي.

دا زما د داستاني لیکنو د لومړۍ شمېر لیکنو څخه یوه ده: خو تر ټولو لومړۍ هغه ده چې چاپ کېږي. ما د ښوونځي له وختونو فکر کاوه چې د کیسو د چاپ لپاره مې هلې ځلې پیل کړې دي؛

خو ورځې د هغو خلکو په څېروې، چې بې وفا دي. وخت به تل زما سترگې راپټولې؛ خو وروسته زه د هغه په غولونې وپوهېدم او د داسې یو چا په ډول مې د ځان د راڅرگندولو هڅه وکړه، چې د یوه منظم مهال وېش په اساس په خپلو کارونو پسې ځغلي او کیسه لیکنه مې له هغو هدفونو غوره کړه، چې په ژوند کې مې لرل او اولیت مې ورکړی وو.

زه تل غواړم د ښو شیانو د لیکلو هڅه وکړم. نه پوهېږم، زما لیکل به څومره ښه وي؛ خو زه یې تل د ښو لیکلو هڅه کووم.

زه له خپلو لیکلو سره هغه ډول مینه لرم، لکه یو پلار یې چې له خپلې لور سره لري.

دا کیسه له زړه لیکل شوې ده او د خدای (ج) په رضا به زروونو ته کېښته کېږي.

د طبیعت د هغه دود په اساس (چې لومړني شیان خامخا ستونزې لري). زما دا لیکنه به هم ستونزې ولري؛ خو تاسو هغو ستونزو ته د یوه پاڅنه نقاد په سترگه مه گورئ، بلکې د یوه ښه مشوره ورکوونکي په ډول هغه وگورئ!

خپلې ښې مشورې مو مه سپموی او له دې نیمگړي انسان (ما) سره مرسته وکړئ، تر څو راتلونکې لیکنې اصلاح کړم.

په اخره کې له ښاغلي مبارک شاه داوودزي او کمال اوبرنگ حیدري نه مننه کووم، چې د کتاب له چاپ وړاندې یې ښې مشورې راکړې وې.

ځینې خلک به زما له مرگه وروسته

زما په شعر باندې وايي ایرادونه

ښايي ځینې په دې پوه شي، چې په خوله مې

ظالمانو لگولي وو مېرونه

(سلیمان لایق)

محمد احسان علي شفيق
د ننګرهار پوهنتون مرکزی لیبه، B بلاک

ما وويل: ښه، ښه څو بجې دې وليد؟

- صاحبه نهه بجې به وې.

- يعنې يو ساعت وړاندې. له هغه سره څه شى وو؟

- نه، تش لاس وو.

ما وويل: سمه ده. لار شئ؛ خو هر څه ته فکر کوي! جدي.

له تشریفاتو وروسته ووتل. ما فکر کاوه او تقریباً دغې پرېکړې ته نږدې شوی وم چې ووايم (ایتماتوف ملګري پخپله ځان وژلی). هغه یو آروايي ناروغ وو او مور ټولو د ده دغه ستونزه درک کوله. له هیچا سره د قانوني خبرو د باندې نه ووت. ټولو عسکرو په (قانوني) باله. د دغه نوم په اورېدو به له ځان سره وډونګېد؛ خو کوم عکس العمل به یې نه ښود. هیچا هم د ده په شونډو مسکا نه وه لیدلې، تل به یې شونډې چاودې او تندې ګونځې وو. آروايي ناآرامی تر وروستي بریده رالاندې کړی وو. د ۱۹۸۶ په ژمي کې (چې یو کرکجن موسم وو او سړي ته یې ډاروونکي خیالونه په ذهن کې ورګرځول). مور ټولو ولیدل چې هغه ځان ته د پوستې د یواځیني حمام په تیرانو کې پری راځوړند کړی وو او ساه یې بنده کړې وه.

زموږ په ټولو عسکرو دغې پېښې یوه ډېره بده اغېزه وکړه؛ خو تر ټولو زیات چې څوک اغېزمن شو، هغه الکسي وو. ما هغه څاره، هر کله یې چې د ایتماتوف راځوړند جسد او راوتلې ژبه ولیده؛ څېره یې سپینه واوښته او یوه مړي ته ورته شوه. له هغې ورځې وروسته مې ځانګړی پام په ساته او له کلکې څارنې لاندې مې نیولی وو.

مور ماښام مهال د ایتماتوف ملګري بستره ولټوله، هغه یو وصیت لیک لیکلی وو او بیا یې له بالښت لاندې ایښی وو، هغه فقط دومره لیکلي وو: (لطفاً مور ته مې ووايئ چې د یوه آتل په توګه مړ شو).

دا ډېره دردوونکې وه. مور په افغانستان کې داسې ډېرې پېښې لرلې؛ باید ووايم چې په افغانستان کې هر څلورم وژل کېدونکی شوروي د دښمن له لوري نه؛ بلکې خپل منځي ډول وژل کېده. ما مخکې هم وویل چې ځوانکی ایتماتوف له قانوني او عسکري خبرو د باندې نه ووت. یوه ورځ چې مور سترې وو، هغه وپوښتم: مور له چا سره جګړه کوو؟

مور ته مې ووايئ!

ډېره حیرانوونکې ده چې ووايم، هغه څنګه په ډاروونکې بڼه خپله ژبه رالیستلې وه او سترګې یې سپینې اوښتې وې. پښې یې په هوا کې زنگېدې او څېره یې سپینه ګرځېدلې وه. هغلته مرګ سخت نه وو؛ خو د نوعیت په اړه یې فکر تر ټولو ځوروونکی وو. ما په ډېره سره سپنه او آرامو مغزو د ایتماتوف راځوړند جسد ته لیدل؛ هغه د ډېر جبر او فشار کیسه کوله.

افغان ملګري وویل: دغه یو ساعت مخکې هغلته په یوه ګوښه کې ناست وو.

ما وویل: مړی راکېسته کړئ او له تشنابه یې راوباسئ!

عسکرو له تیرانو پری راخلاصاوه، زه راووتم. د پېښې په اړه مې فکر کاوه: څنګه یو ځوان سرتېری له هغو ټولو هیلو سره، چې لري یې ځان راوځروي؟ خو په عین حال کې مې فکر کاوه چې دا یوه معقوله او په ځای پرېکړه وه. په دغه ځوروونکې جغرافیه کې د هرې خورونکې شېې په پرتله مرګ ډېر آسان وو؛ خو څنګه مور منلې وی چې دا یوه ځان وژنه ده؟

پوسته کې یوه وژونکې خاموشي مسلطه وه. خپلې کوتې ته لارم، کېناستم او فکر مې په کار واچاوه. ډېر احتمال د دې دی چې افغان ملګرو دې هغه وژلی وي؛ خو هیڅکله ما د خپلو عسکرو داسې سلوک نه وو لیدلی چې له یو بل سره یې د کرکې بڼه لرله. ما د ده په وړاندې د یوه لوی مسوولیت احساس کاوه او هره شېبه د حقیقت د میندلو په لټه وم.

خپل عسکر مې راوغوښتل او ومې پوښتل: وروستی وار ایتماتوف چا او چېرته ولید؟

افغان ملګري (فکر کووم نوم یې حبیب وو) وویل: د موټر ټایر ته یې تکیه وهلې وه، ما د ورنږدې کېدو هڅه ونکړه... شوروي ملګري. الکسي یې خبره ورپرې کړه او وپې ویل: صاحبه فکر کووم له پرون راهیسې په یو څه پسې ګرځېده. ټولو ملګرو ته معلومه ده چې له هغه نه پوښتل؛ د وخت ضایع کول دي؛ نو ځکه ما هم ونه پوښت او فکر کووم له ما نه به وروسته هیچا هم نه وي لیدلی؛ هر کله چې هغه تشناب ته ننوت، ما ولید.

راځه، راتلونکی بدل کړو!

آپرېل، خوره هوا؛ خو مور د جگړې بوی سپرمو ته تېراوه او د بارودو لویې مو تنفس کول. مور قندهار ښار ته څېرمه په یوه وره پوسته کې خپل لومړنی افغاني پسرلی لمانځه. تردې وړاندې چې افغانستان ته راشو؛ فکر مو کاوه چې د دغه هیواد شې درې. پراخ ډاکونه او لوړ غرونه به راته د مینې او وروړگلوی غېر پرانېزي؛ خو داسې نه وه، دغو ټولو شیانو مور ته په کرکه کتل او په تحقیروونکې بڼه یې په مور پسې چغې وهلې؛ (زموږ له هیواد نه ووځئ!) مور غوږونه کنول او هڅو ته مو دوام ورکاوه، چې د جگړې بڼه یې لرله؛ سخته او ښکاره.

د همدغه آپرېل په منځ کې په یوه واړه کلي کې عملیات پلان شول. اشرارو دولت ته سرخوړی پېښاوه او بیا به د همدغه کلي په کورونو کې پټ شول. په قوي گومان دوی د همدې کلي اوسېدونکي وو. مور عملیات د شې پلان کړل او سمدستي په دوو زغره والو گادو او دوو ټانگونو کې د کلي په لور وخوځېدو. مور د دغه ښار جنوب لوري ته تلو. له ښار نه وژونکې چوپټیا غېره راچاپېره کړې وه او د گوند حاکمیت براعلی چغې وهلې. دا تاریخي ښار(چې د ډېری افغان شاهانو ټاټوبی یاد شوی) اوس د جگړې لمبورانغېښتی وو او د دغه ښار تیاره آسمان د نورو کېدونکو پېښو لیدونکی وو. آن له افغاني اسمانه هم د جبر او ظلم بوی راته. هر څه روحانیت ته عقیدت درلود او دا ټولنه په یوه بې بنیاده روحانیت او منځ تشو نظریو ولاړه وه.

غوښتل مې په دې بې پایه تیاره کې چغه کړم چې اې تاریخي ښاره او د برم کلاگانو! خپله آرته غېره راتوله کړئ او مور ته د آرامۍ او سکون یو خوب راکړئ؛ خو وېرېدم، هسې نه چې زما چغو ته غوږ ونه نیسي او راته ووايي چې ته د دې ځیرې خاورې لیاقت نه لري! ما هره شېبه دوه سترگې خلاصې او گوته په ماشه ساتله؛ ځکه په دې خاوره کې هر وخت د هر څه د پېښېدو امکان وو...

زه لږه شېبه غلی وم او بیا مې ویلي وو: مور د هغه چا خلاف جگړه کوو چې د لوپې شوروي خلاف جنگېري او انقلاب ته گواښ پېښوي.

هغه ویلي وو: نو انقلاب ته څوک گواښ پېښوي؟ آیا دا هغه افغانان نه دي چې مور یې څنگ تر څنگ د دوی د ساتې او ښېگڼې لپاره جنگېرو؟ په کوم اساس مور کولای شو هغوی سره بېل کړو؟

هغه ریښتیا ویل: مور څنگه کولای شول اوږه او مالگه جلا کړو؟ هر وخت به مو گوتې په ماشو وې. مور نه پوهېدو چې څوک مور ته خطر پېښولی شي، مور نه پوهېدو چې څوک زموږ ملگري دي؟ یواځې مو د خړو درېښیو او پټکیو په اساس نه شول سره بېلولی، کله له مور نه خو کرکه د ټولو په سترگو کې برېښېده. ما د هغه د پوښتنې په ځواب کې ویلي وو: هر وخت گوته په ماشه نیسه! هر کله دې چې له چا کرکه احساس کړه او پوهېدې چې د څه (بدو) پلان لري؛ نو مخکې له دې چې څه درېښی کړي، اوسپنیزه مرمی یې له سینې وروباسه او وروښیه چې د شوروی مور شودې مې رودلې دي او هیڅکله چا ته سر نه ټیټوم... خو اوس مور ایتماتوف نه لاره.

ورو، ورو د شپې په لکې پسې تړلی لمر د قندهار ختيځ ته راپورته کېده، سپېدې چاودلې او مور خپل منزل ته رسېدلې وو.

مور فکر کاوه چې زموږ د ژوند ترڅه شپه به هم همدا ډول لمر ته ځلېږي او ژر به د روښانه سباوون بڼه خپلوي؛ خو مور نه پوهېدو چې زموږ د بدمرغې شپې د طبيعت د شپو په پرتله ډېرې اوږدې دي. د تيارو له اسارته خلاص سباوون د آشرازو او د کورنيو سترگې ورپرانيسټلې او يونوی گهيځ پيل شو؛ خو دا ځل بېل گهيځ وو، په هغوی زېری وشو چې محاصره دي او بايد خپل توپکونه کښته کړي. زموږ عسکرو په پرلپسې ډول په لاوډسپيکرونو کې نارې وهلې او آشرازې تسليمې ته رابلل. هغوی تازه، تازه د اعضاوو د مينځلو لپاره راپورته شوي وو. د هغوی په بدن کې داسې روحانيت نه وو پېچکاري شوی چې د شا ته تللو لاره دې وروښيي. د توپکونو نلونه يې زموږ په لور راوړول او له خپلو مورکغارونو يې ډزې راپيل کړې؛ له دې سره د گهيځ سخته جگړه پيل شوه او په کوچني کلي کې د لمر هرکلی په ډزو وشو. مور محاصره تنگوله او له تعرضي ډزو سره وړاندې تلو. زه له خپلې لومړنۍ ډلې سره د متقابلو ډزو د منبع په لور ورنږدې کېدم، نورو افغاني او شوروي ملگرو پوښښ راکاوه. ټانگونه هم فعاله وو او د لاسي بمونو کيليانې هم په مخکه لوبدې. مور له هرڅه سره سره په دې تمه وو چې آشراز به مقاومت پرېږدي او توپکې به په مخکه وغورځوي؛ خو مور تېروتلې وو. په هغوی مو محاصره ورتنگوله او دا خبره نوره هم ورته روښانېده چې مرگ يې رانږدې شوی دی. په زړونو کې د آزادۍ هيلو په سرو سکروټو کېنولي وو او د لېونيو غونډې يې بې سره او بې پښو ډزې کولې. هره خوا مرمۍ وربدې او په شاوخوا کې سرې لمې خوتېدې؛ دا د افغانانو د جگړې يو تصوير وو... خو مور وړاندې تلو او په يوه جاغور پسې مو بل تشاوه. مور له خوبه د تازه راکښېناستلو ماشومانو او ځناورو وارخطا چغې اورېدلې، چې د جگړې روان حالت ته يې يو ځانگړی ميوزیک جوړاوه. افغانان يو په بل پسې لگېدل او په مخکه لوبدل؛ خو زموږ مسلکيان د جگړې په ځغلولو پوهېدل او کم تلفات راوښتل...

يوه شېبه ډزې ورو شوې او ودرېدې. مور ټول دفاعيان وژلي وو او د هغو کلاگانو دروازې مو ورماتې کړې، چې افغاني غرور وزر په غورولې وو. له کاره وتلې سپين پيرې، ښځې او واره پاتې وو. د ټولو په سترگو کې يوه خبره لوستل کېده: زموږ له هيواده ووځئ، تاسې يرغلگري ياست!

مور په يوه واره او زاړه کور ورننوتې وو. يو ملگري مو وويل: اوففف دلته د اوزو څه بد بوی دی! توپکونه مو مخامخ نيولي وو او هره شېبه دې ته تيار وو چې ډزې وکړو. مور بايد په همداسې يوه چاپېريال کې (چې د کورونو بامونه يې رانږدلي وي او هره خوا لمبې بلې وي) ډارېدلې وی. دغه کور دوه د اوسېدو خونې او يوه د اور کوټه (آشپز خانه) لرله. د اوسېدو د يوې خونې چت رانږدلی وو او لا يې هم د بارودو بوی ته. د اور له کوټې د سوځېدلو غوښو بوی راغی، له خپلو عسکرو سره ورتاو شوم. مور هلته وليدل، چې يوه ځوانه ښځه څو ډزه په ملا لگېدلې وه او په بل نغري (چې لويه مسي چايجوشه پرې ايښې وه) ورننگه وه. اوس مور کولی شول د هغې د غوښو د سوځېدلو غږ هم واورو، چې دا يو کم یافته ميوزیک وو. د هغې يوه پښه ترزنګانه له شکېدلې پرتاګه راوتلې وه. ما هغه ونه ليدله خو آندامونه يې د نارينه وو په څېر وو. د ښځې په ملا باندې راروانو وينو (څومره چې کولی شول) د هغې پلاستيکي بوتونه ډک کړي وو. زه يوه شېبه غلی ولاړوم، بيا مې له ځانه وپوښتل: آیا دا ريښتيا يوه په اصولو ولاړه جگړه ده؟ عسکرو ته مې وکتل، کېدی شي هغوی ته هم په زړونو کې يوشی ورگرځېدلی وي. ما فکر کاوه چې د هغوی په زړونو کې به د لطافت سمندرونه اېښي؛ خو داسې نه وه، د جگړې اور هغه وچ کړي وو.

زه يوه شي ولرولم، يوه تقريباً ديارلس کلن ماشوم له تناره نه سره راپورته کړ. جر وېښته، غنمرنگ پوستکی او برکې سترگې يې لرلې؛ ډېره کرانه وه چې پوهېدلې وی، هغه په داسې وخت کې څه غوښتنه لرله؟

هغه د خپلې مور بې روحه جسد لیده او د هغې د غوښو د سوځېدو غږ يې هم اورېده. کېدی شي په همدې دومره تنگه موده کې هغه د خپل تياره راتلونکي په باره کې فکر کړی وي او د بې پلاره او بې مور ه ژوند راتلونکې ترڅې شېبې يې تصور کړې وي. کېدی شي ما فکر کړي وي چې ورشم له لاسه يې ونيسم، له تناره يې راوباسم او ورته ووايم چې راځه، راتلونکی بدل کړو!... خو زموږ پاتې کېدل هلته مشکل وو. د نورو کوټو د ليدلو لپاره راوتو او ماشوم مو له خپلو ټولو هغو هيلو سره (چې لرلې يې) پرېښود.

زموږ عسکرو ډزې کولې او د لاسي بمونو د ډزېدو غبرونه هم راتلل؛ موږ په همدې غبرونو کې ورک وو چې يو ناڅاپه د تناره له کوټې ضربه وشوه.

موږ د ځانونو د دفاع لپاره يو کونج او بل کونج ته منډې کړې. زموږ يو شين پوښی عسکر په انگرې کې پروت وو او دژوند وروستی سلگي يې وهلې. هغه د اوبو غوښتنه کوله؛ خو موږ د هغه دغه وروستی غوښتنه نشوه ورپوره کولې؛ يواځې دومره مو ويل: وزغمه!

(لاسي يم وغورځوه!) ما مې عسکر ته امر وکړ. هغه يم وغورځاوه، د تناره د کوټې بام ولرزېد او د يوه تازه ځوان شوي هلکي د درد کړيکه مو واوږېده. د تناره کوټه په لوگيو کې پته وه او شاوخوا يې نوره هم داسې ښودله چې په جگړه کې ښکېله ده او خپلې ده. آرامي خپره شوه؛ خو فضا له دورو ډکه وه او د روانې جگړې کيسه يې کوله چې څومره خطرناکه ده او څومره بد عواقب لرلی شي.

موږ د ماشوم زوروتيا او په هغه کې د غچ د راپارېدلي احساس عملي بڼې ته حيران وو؛ دا په ريښتيا سره حيرانوونکې وه. موږ دوه عسکر د مري سمبالولو ته پرېښودل او خپله زه د نورو کوټو د ليدلو لپاره روان شوم. زه له خپلو عسکرو سره يوې کوټې ته ننوتم. کوټې ته له بهره لويکي رانوتې وو؛ خو روښانه وه او موږ ليدل چې په کوټه کې څه دي؟ د کوټې له منځه د يو ماشوم د ژړا غږ راته، هغلته په تيرانو کې زانگو راځوړنده وه او ماشوم ترېکې پکې وهلې. دومره د يادولو وړ پېښې څنگه په يوه وخت منځ ته راځي؟

ماشوم له وېرېدونکو غبرونو وېرېدلی وو او موږ يې غوښته؛ خو موږ يې موږ انټرناسيونالېستانو وروژلې وه. ورنږدې شوم، لږ غلی شو؛ خو وروسته بيا ناقاراره شو، ژړل يې او د ځان د خلاصولو هڅه يې کوله.

کرغېرته جگړه: هغه وخت پيل شوې وه چې لا دا ماشوم نه وو زېږېدلی او د ده تر زېږېدو يا د ده د لمسيو تر زېږېدو يې دوام کاوه.

ما وويل: افغان ماشومه، موږ تا ته ښوونځی او سرک جوړوو!... هغه ژړل.

زما په زړه کې پرلپسې دا پوښتنې گرځېدې (موږ په څه ډول يوه جگړه کې ښکېل يو؟ آيا دا ريښتيا يوه په اصولو ولاړه جگړه ده، که څنگه؟) ځواب مې نشو ویلی او د افغان ماشوم په زانگو مې لاس ايښی وو. هغه مو په زانگو کې پرېښود او په پوره احتياط او بيدارۍ د غنايمو د تولولو لپار و خوځېدو.

دواړو لوريو يوه، يوه خبره زده وه.

زما د لاس لاندې ډېر شمېر کسانو غاړو ته ټوپکونه اچولي وو. د ټولو پالل او ډوډۍ ورته رسول؛ دا زما په غاړه وو.

موږ تقريباً پنځه ساعته ټوپکونه او ټانگونه ډزولي وو؛ ستړي او وړي وو. لمر په نيمايي آسمان کې ځلېده او موږ د قندهار له خامه او خړو سرکونو پاخه سرک ته راپورته شوي وو. د جگړې گرد مو په ځانونو او موټرو احساساوه، آن ځينو خو کېدی شي په زړونو هم احساس کړی وي. روان وو او د خورلو په باب مو فکر کاوه...

يو وخت مو له لري په يوه راروانه لاری سترگې ولگېدې. موږ پوهېدو چې لاری له خوراكي شيانو ډکه ده. موټرې مو ودرولې، زه له څو عسکرو سره راکښته شوم. کله چې لاری زموږ خواته راورسېدله، ومو دروله. افغانی موټروان مو په زوره ترې راکښته کړ. لاری له هندوانو ډکه وه. دواړو لوريو يوه، يوه خبره زده وه. موږ ويل: راکښته کوئ يې!

افغان ويل: لطفاً بس دی، دا زما روزي ده، لطفاً نور بس دی، لطفاً دا زما د ماشومانو روزي ده، لطفاً!

زموږ عسکر لاری ته ورختلي وو او هندوانې يې د يو بل په مرسته راکښته کولې، ما ته هم هلته معلومه شوه چې يرغلگري يو؛ خو څه مو کړي وي؟ لوړه وه، يواځې زه نه وم وړی، نور ډېر پوځيان وو چې معدې يې تشې وې او په تشه معده خو د افغانانو د انقلاب ساتنه نه شوه کېدی.

افغان کېدی شي د انټرناسيونالېست کمونېزم او هيومنېزم په باره کې فکر کړی وي او د هغه په باره کې يې بېلابېل شيان په ذهن کې ورگرځېدلي وي او هغه به يې له هغه څه سره پرتله کړي وي، چې د سترگو په وړاندې يې تېرېدل.

افغان موټروان ناهیلی تش موټر ته وخوت. د موټر ټايرونه کرار، کرار اوښتل او زموږ له سترگو پناه کېده. موږ د افغان هندوانې يو بل ته وېشلې او په دې ډول مو د افغانانو د انقلاب ساتلو ته انرژي برابروله.

سرحدی صوبه کې (چې تقریباً ټول اوسېدونکي یې پښتانه وو.) په بېلا بېلو برخو کې جوړ شوي وو.

۳۶ مخالفې وسلوالې ډلې پاکستان روزلې، چې مرکزونه یې په کوټه، پېښور او (پخوانۍ قبایلي سیمه) پاراچنار کې وو. دوی په هغو پیسو د افغانانو د تباهی لپاره روزل کېدل چې ملګرو ملتونو د افغان مهاجرو د روزلو لپاره ورلېږلې. پاکستانی مشرانو د دې له وېرې چې ور یې دښمنان ورتګوي؛ له افغاني مذهبي جنونیت نه ګټه پورته کوله او د خپلو ګټو لپاره یې عام افغانان د مذهب له نامه لاندې د جګړې په لومړۍ کرښه کې جنگول. دا خو څرګنده ده چې دا داسې وخت وو چې د شوروي د شهرت سرې څپې په نړۍ خپرې وې او سیالان له دغې خبرې ځورېدل. هغوی د کینې په اور سوځېدل او د شوروي بربادۍ ته یې مټې رانغښتې، هغوی هغه څه کول چې په وس یې پوره وو.

باید وویل شي چې د دغې جغرافې شتمن روحانيون (چې د ډېری جګړه ییزو ډلو مشران وو او په ټولنه کې د نفوذ خاوندان وو.) نفتیانو او امریکایانو اخیستي وو. بد بختانه باید ووايم چې مور دومره پیسې نه لرلې، هغوی واخلو...

په هر حال جګړه له وخت سره موازي روانه وه او نفتي شېخانود افغان په جګړه تېل پاشل او د مخصوصو اسلامي برمونو ډېرېدو ته یې خلک رابلل. دا زموږ له راتلو د شپږو کالو د اوبستو خبره وه، هر څه یې پایلې ښکارېدل او هیچا نشول ویلې (څه پېښېدونکي دي؟)

افغانستان یوه معما وه؛ پېچلې معما، چې حل یې ډېر ګران وو، که ووايم ناممکنه وه، سمه ده. د آسمان شنه کېږدۍ د دې هر څه لیدونکې وه او په مخکې د جګړې او کرکې تور ګرد پروت وو. تنکي شوروي عسکران له آروايي ناآرامیو سره مخ وو هغوی په لړزېدلو ګامونو او تشو نسونو جګړې ته تلل. د توپکونو په ډزولو او د ټانګونو په ګرزا کې یو ډول بې خونده شیان محسوسېدل او هر څوک په نه زړه لګیا وو، چې جګړه مخ ته بوځي. زموږ ملګري باید په هر حال کې ثابت او محکم پاتې وي. باد، باران، واوره، توپان؛ دا هر څه باید مور زغملي وي. مور د یوې لوپې امپراتورۍ یوه وړه برخه وو او په کرۍ ییز شکل مو کار کاوه. هر ډول چې وي، مور باید هغه څه کولی چې مشرانو مو راته ویل: هغوی ویل: مړه کړئ! مړه مو کړل. هغوی ویل: وژغورئ! ومو ژغورل. هغوی ویل: ووهئ! ومو وهل. مور هغلته هر څه وکړل؛ خو باید ووايم چې له هغه

د کامي کازي په ډول

میلیونونه خلک د هغه چا له لوري کېوال شول، چې ویل یې ترقي پلوي دي. لکونه خلک د هغو خلکو له لوري ووژل شول، چې ویل یې د تعلیم او بیا رغونې پلوي دي؛ دا د وخت تېرېدل وو او د وخت تېرېدو سره شورویانو په افغانستان کې خپل اهداف او حیرانونکې کړنې نشوی پتولی. افغانستان د سرې جګړې ډګر ګرځېدلی وو او په دغې جغرافیه کې ښکېلې ډلې تېلې د بېلا بېلو شتمنو هیوادونو له خوا حمایت کېدې.

د جګړو په دوران کې له دوه میلیونو زیات خلک د نورو هیوادونو تر څنګ پاکستان ته هم مهاجر شول، چې په ۲۴۰ بېلا بېلو کمپونو کې په خېمو کې اوسېدل. د دغو مهاجرو ډېره برخه د پاکستان شمال او شمال ختیځو پولو ته نږدې ځای پر ځای شوې وه. تقریباً نیم میلیون مهاجر په بلوچستان او یو لک په پنجاب کې پراته وو. د مهاجرینو د نړیوالې ادارې له لوري خورا ډېره مرسته پاکستان هیواد ته د دې لپاره ورکول کېده چې ورغلي مهاجر پرې وپالي؛ خو هغوی له دې مرستو ډېره بده استفاده کوله، څلورمه برخه یې هم افغان کېوالو ته نه رسېده. پاکستان له دغو پیسو نه د خپل پوځ په قوي کولو او افغاني مجاهدینو په روزلو کې کار اخیسته. هغوی یواځې له دغو پیسو دغه ګټه نه پورته کوله؛ بلکې د امریکایانو له لوري ورسره مستقلې مرستې هم کېدې، چې بیا وروسته په مجاهدینو وېشل کېدې. د ملګرو ملتونو سازمان پاکستان هیواد ته د مهاجرو د روزلو لپاره په ۱۹۸۳ کال کې ۵۵۰ میلیونو ډالرو ورکړل، یو کال وروسته مرستې ډېرې شوې یعنې ۶۰۰ میلیونو ډالرو ته لوړې شوې؛ بل کال ۱۰۰ میلیونو ډالرو نور هم ورزیات شول. په افغانانو یواځې چینجن غنم او خوسا غوړي وېشل کېدل؛ خو د وسلو بازار ښه ګرم وو او رنګارنګ وسلې په پاکستانی بازارونو کې خرڅېدې. دغه بازارونه د پاکستان په

څه متضاد وو چې مور ته دلته (شوروي) کې ويل کېدل. مور ته دلته ويل کېدل چې تاسو د افغانانو ورونه يئ! د بيارغونې چارې به مخ ته وړئ او د عامه ځايونو ساتنه به کوي!

مور فکر کوو يو څه، يو ډول دي؛ خو کله چې د مسووليت دروند بار زموږ په اوږو لوېږي، خبره سرچپه کېږي، همدغه شان ده: کله چې افغانستان ته راننوتو، هر څه بېل وو، نه د بيارغونې چارې وې او نه د عامه ځايونو ساتنه، فقط د انقلاب او شوروي د حيثيت ساتلو لپاره مو ډزې کولې، که په هره بيه وو. ډېر ځله مو بېسته، بېسته کلي بمبارول، عامه ځايونه مو سوځول. د هر څه له سلوکه د کرکې بوی راته. له هغو لومړنيو ورځو ما ته معلومه شوه چې د افغانستان شوروي کېدل يو خوب دی؛ ځکه چې دې جگړې سر او پښې نه لرلې او په ډراماتيکه بڼه روانه وه. مور په جگړه کې د کامي کازي په ډول لوبېدو، عين شان لکه جاپانيانو به چې مقابل لوري د خان په بيه له ژونده ويستل او د هيواد دفاع به يې کوله. مور د خپلو مشرانو او زموږ له لاس لاندې عسکر، زموږ د امرونو په مقابل کې خنثی وو. عمل مو کاوه او جگړه مو غځوله.

لومړی، شوروي

دا د دې ځای (شوروي) کيسه ده. مور بي بي سي اورېده، چې له هرې رسنۍ زياته د افغان په جگړه غږېده. مور اورېدل چې د افغانستان حالات څنگه په تدريج سره کرکېچن کېږي او د نه حل کېدونکې معما بڼه خپلوي. مور حربي پوهنتون لوست او له فارغېدو وروسته پلان شوي وه؛ افغانستان، کرغېرن افغانستان.

دا لومړی ځل وو چې ما د خپل ژوند تر ټولو خواږه وختونه تجربه کول. په پوهنتون کې د يوې نجلۍ له ما سره مينه پيدا شوه، بيا دواړه سره ميین شو او خبرې به مو سره کولې. دغه نجلۍ آيوانکه نومېدله او د يوې بڼې نجلۍ ټول صفتونه پکې شامل وو. داسې ډېرې نجونې زموږ په پوهنتون کې په زده کړو بوختې وې، چې تقريباً ټولو ته د نظامي طب په برخه کې زده کړې ورکول کېدې. مور ټولو له نظري زده کړو زيات له عملي زده کړو (نښه ويشتلو، ډزو کولو او ځغېدلو) سره مينه لرله. کورونو ته کم پرېښودل کېدو او د خطونو په واسطه به مور رابطې کولې. ما ډېر وخت د خپلې راتلونکې په بابله فکر کاوه، په خاصه توگه د آيوانکې او افغانستان په اړه؛ دا زموږ ژوند وو چې گړۍ، گړۍ تېرېدې او افغانستان ته تلل رانږدې کېدل. مور ډېر شيان داسې تعبير کړي وو چې هغه شان پېښ نه شول. مور نه پوهېدو چې هلته (افغانستان کې) مور ته څه په تمه دي؟

مور د ورورگلوۍ او مينې په تمه وو او په ناکرارۍ مو شپې شمېرلې. د هر چا ديدگاه د هغوی د پېښو د تحليل سره سمه وه او مور هم افغاني حالات يو طرفه او هوار تحليل کړي وو؛ خو هر څه سرچپه وو او حيرانوونکو پېښو پرلپسې هېښوولو.

نهه کاله پرلپسې جگړې مور ته هيڅ گټه ونه کړه، غير له دې چې يو څه تجربه ترلاسه کړو. کله چې زموږ جگړه په افغانستان کې پای ته ورسېده، بيا خودا موضوع اصلاً غلې شوه او زموږ له اوږد عمر تجربې نه چا گټه پورته نه کړه. له دې سره چې ټولو ته معلومه وه،

افغانستان د سريشو ډنډ دی، بيا يې هم ځانونه پکې ښکېلول. کمونست افغانانو خپل مشران په دې ملامته گنل چې څنگه په کار وو، هغه ډول يې خلکو ته د انقلاب رانه اهداف روښانه نه کړل، په تېره بيا عامو کارگرو او بزگرو ته. له دې سره، سره چې معلومات ورته کېدل، د عامو خلکو په وړاندې قوي، قوي دولتونه هيڅ دی.

سره جگړه په افغانستان کې روانه وه او په دغه هيواد د آمريکا د وسلو سېلاب ورخوښې وو. له دې ځای نه هم د مرستو پېرونه ورځلېدل او شورويانو ليدل چې زموږ د خوږې ډوډۍ هم له افغانانو سره شريکېږي. تنکي شورويان د افغانستان په وژنتون کې له خاورو لاندې کېدل؛ خو زموږ ميندو دومره اجازه نه درلوده چې ووايي (زموږ بچيان د افغانستان جگړې ته مه لېږئ!) خو زموږ زرو کمونست مشرانو په تاکيد ويل: (شپاړسم شوروي جمهوريت!) او د دې لپاره د اپرېل د انقلاب ساتنه او د سره خلقي بيرغ رياند ساتل مهم وو. بايد ووايم چې روحاني افغانستان د واکمن گوند له کمونستي نظريې سره نه وو موافق، حتی په آبعادو کې هم. گاونډي پاکستان له دې هر څه گټه اخيسته او مذهبي جگړې يې را مخ ته کولې.

موږ له دې سره جوخت چې توپکې مو ډزولې، په خپلو مشرانو مو لعنت وايه. موږ په هغو لاسونو چې په دې عمر کې يې بايد زلفې لوبولې، اور او بمونه لوبول.

زه د پلار او مور مشر زوی وم. پلار مې زما په پوځي کېدو ټينگار کاوه: خو موږ مې بيا زما د پوځي کېدو مخالفه وه، هغه يوه لرليدونکې ښځه وه او پوهېده، چې له زده کړو وروسته به مې گوند افغانستان ته لېږي او هغې نه غوښتل چې د نورو په ډول زه هم د افغانانو لپاره قرباني شم. وروسته چې کله پوه شوه خامخا افغانستان ته ځم؛ يادونه يې راته وکړه: (لومړی، شوروي) او ما تعقيبول: آن کله چې فارغ شوم او په نوي تشکيل کې افغانستان ته انتخاب شوم، بيا يې هم مخالفت کاوه: خو وروسته وپوهېده چې زه خپل مشران تعقيبوم او د افغانستان د شوروي کېدو نظريې مې په ذهن کې ځغلي. ما خپل وروڼه، خویندې، مور، پلار او آيوانکه د افغانستان او افغانانو لپاره پرېښودل او يو اوږد، سخت او کړاو جن بېلتون مو پيل کړ. موږ په نامعلومو رخصتو کورونو ته واستول شو او کله چې خبر راغی (بايد لار شو!) له آيوانکې سره د وروستي وار ليدو ته د هغوی کور ته لاړم.

د شپې (کله مو چې ډوډی وخوره.) بهر راووتو او قدم مو واهه؛ هغې ما ته ويلي وو: افغانستان کې به څومره وخت تېروي؟

ما ويلي وو: دا د جگړې په مهال پورې تړاو لري، کېدی شي دا جگړه له يوه کاله نوره اوږده نه شي او افغانستان ډېر ژر په يوه شوروي جمهوريت بدل شي.

ما ته اوس هم ياد دي، چې هغې څومره په کرکه وويل: ته دا خبره له کومه درکه کوې؟ د عامو ولسونو د يووالي په وړاندې ستاسو ټانگونه او توپونه د يوه خلي حيثيت هم نه لري. وحدتونه استبدادونه تر پېښو لاندې کوي او خپل سرنوشت په خپله ټاکي. روحاني افغانان او کمونستي ادارې: څه فکر کوې، دا سره جوړ راځي؟ واوره! ته به ولاړ شې او بېرته به راشې؛ خو دا ډول به معصوم نه يې، ستا لاسونه به د بې گناه افغانانو په وينو سره وي او د يوې لويې ډېکټاتورۍ فرمانونه به دې د توپک په ميل تړي وي، تش لاس او ټيټ سر به راستون شې! دا مې ومنه، ما د افغان جگړه تحليل کړې ده. موږ د آمريکا، چين، عربانو، پاکستان او ايران مقابلي نشو کولی؛ موږ ډېر بې وسي يو...

هغه جدی پږغېده، ما ويلي وو: موږ انتخاب شوي يو. موږ افغانستان ته ځو، کېدی شي بيا رانه شم. دا زموږ وروستی ځل ليدل دي.

بيا غلي وو او په توره شپه کې د هغې ليدل سختېدل. بيا وروسته يو بل ته نږدې شوي وو او يو بل مو ښکل کړي وو او د يو څو شېبو لپاره مې راتلونکی هېر کړی وو. دا لومړی ځل وو چې ما د خپل ژوند خواږه او ترخه وختونه په يوه وخت تجربه کول.

وروسته آيوانکه سترگو ته راته ودرېده. پلار مې راياد شو چې ناروغيو يې لمفاوي غدې ورځورولې او ورځ تربلې ډنگرېده.

کاش زموږ انټرناسيونالېستانو په عمل کې هم هغه څه کولی شوی چې ويل يې! کاش موږ کولی شول يو بې وسه افغان له خاورو راپورته کړو، ټوپک ورته واخلو او ورته ووايو چې افغانه وروره، دا ستاسو جگره نه ده، تاسو په غلطه لاره ځغلی او پردی نظرې پلې کوئ! کاش موږ کولی شول په ريښتيا سره د ورورگلوې رول ولوبوو او د بيا رغونې کارونه په مخ بوځو. موږ د شمعو حيثيت لاره، ويلې کېدو؛ خو نورو ته مورنا ورکوله؛ خو دا رڼا هغه چا ته نه ورکول کېده چې حق يې لاره. هغوی خواصه کې په تيارو کې ساتل کېدل. ښه، موږ به فکر وکړو چې موږ ډېرې سختې وگالې؛ خپلې ورځې مو د بل چا لپاره تېرې کړې او وخت راڅخه وتښتېده؛ څه په لاس راغلل؟ هيڅ!

که موږ هغلته يرغل نه وی وروړی؛ نو ژوند يو بل ډول کېدی شو، بدل، ډېر بدل. موږ به اوس لويه شوروي لرله؛ فرق يې نه کاوه، که يو افغانستان نه وو؛ خو وروسته چې زموږ مشرانو د عقل په ځای له احساساتو کار واخيست؛ ځان ته يې خطرونه متوجه کړل او لوی اتحاد د خلکو د يووالي د سندرو په وړاندې ورژېد او نړۍ د داسې پېښو ليدونکې شوه، چې ډېرې حيرانوونکې وې. موږ له نږدې د دې هر څه ليدونکي وو. شورويان، افغانان او ټول وژل کېدل؛ ټول د داسې څه لپاره وژل کېدل چې بايد نه وی وژل شوي. موږ د جمهوريتونو د شوروي کېدلو لپاره وژل کېدو، افغاني مجاهدين د پرديو گټو لپاره.

کاش په دغو خبرو ټول خلک هغه وخت پوهېدلې وای چې جگره لا نه وه پيل شوې او څوک چې پوهېدل؛ هغوی بيا خبرې له ځانونو سره پټې ساتلې، دوی ټولو په کرېملېن او آرگ کې مزې کولې؛ څوک په شعرونو، څوک په شرابو او څوک په ځوانو ښځو بوخت وو؛ خو تنکي شورويان او عام افغانان د جگړې په اور کې سوځېدل او د خورلو لپاره يې يوشی نه لاره. کله به يې چې د خطر بوی حس کړ؛ خپل ساتونکي به يې د يوه په ځای دوه، د دوو په ځای څلور او داسې به يې ضريب پسې اخيسته. يواځې يې د خبرو کولو چل ډېر ښه زده وو؛ خلقيانو او پرچميانو عسکران غلطول، ملايانو عام افغانان د جنت او ښايسته ښځو په وعدو غولول او موږ په ډېرو ښکلو هيلو راوراندې کولو غولول کېدو. يو ډېر ښه بازار جوړ وو، د هر چا کارو بار روان

په څوارلسمه پېړۍ کې

زما د هغو خوبونو تعبير (چې په شوروي کې مې ليدلې وو.) په افغانستان کې غلط راوخوت. زه په لومړنيو ساعتونو کې په خپل راتگ پېښمانه شوم او د يوه داسې راتلونکي اټکل مې وکړ چې ښه نه وو. د دغو خلکو (افغانانو) تاريخ له خاورو لاندې وو او غرور يې د خپل هيواد د غرونو په څېر لوړ او نه ماتېدونکی وو. دوی په روحانيت تکیه کوله او زموږ په ډول ماده پرستي نه وو. د خپلې جنترۍ له حساب په څوارلسمه پېړۍ کې اوسېدل. د ختو کورونه يې جوړ کړي وو او ماشومان يې له څارويو سره يو ځای په خاورو کې لوبېدل. موږ ته يو داسې هدف ټاکل شوی وو، چې لارې يې له ستونزو ډکې وې، په کمې توښې وړاندې تلو او مزلونو کړاوونو؛ خو موږ بايد تللی، ځکه که درېدلې وی، نابودېدل. هر پړاو په وينو لړلی وو او په مخکې يې اغزي زرغون وو. هر خطر موږ ته راکتل، له هر غره او هرې درې روحاني بلاوې راموسېدې او موږ يې تحقير وولو؛ خو موږ غلي پاتې کېدو او له دغو هيلو سره وړاندې تلو، چې يو وخت به په دغو سرکشو غرونو کې د لور او څټک بيرغ رېږي؛ همدغه يواځينی هيله وه، چې موږ تکیه ورته کوله او سختی مو ورته گالې؛ خو وروسته پېښېدونکو شيانو ستړي کولو او زړونو راته د کرار کېناستو امر کاوه. اندامونو هم سستي پيدا کوله؛ ځکه زموږ کارونو نتيجه نه ورکوله. کوم ځای به مو چې ونيو، تصفيه به مو کړ او افغان ملگرو ته به مو په واک کې ورکړ، ترې را به غلو؛ خو يوه مياشت وروسته به مو اورېدل چې بيا اشرار همهلته واک ته رسېدلې دي. موږ څه کړي وای؟ هلته خو د ټول عمر لپاره نشو پاتې کېدی. پوره هم په موږ اچول کېده. پردي افغانان خو پرېږده، خپلو کمونستانو هم داسې سلوک راسره کاوه چې گواکې د دې هر څه مسوول په افغانستان کې د څلوېښتم لښکر د سرو قطعو پوځيان دي. کله به چې بې وخته خوب سترگې راپټولې او سر به مې درد کاوه؛ احساس مې کړه چې يو ډول گنده ناروغي مې ځوروي. بيا په يوه ماسپېښ چې د افغانستان د آسمان لمر ځلېده او سپېڅې واورې ټوله مخکې پوښلې وه؛ څه گنده خيالونه مې په سر کې راوگرځېدل او پلان مې کړه چې ځانونه وکړم؛ خو

وو؛ ډزونه او مرمۍ خرڅېدې. ژوندي انسانان پلورل کېدل، چې له ځان نه به خپرم نه وو. افغانانو د خپلو وروڼو مړه جسدونه په هوتلووالو پلورل. هغلته (افغانستان کې) داسې پېښې کېدې چې د سړي له حيرانتيا بشکرونه ورته کېږي. سور اور بل وو او خلک د تيارو په انتها کې ساتل شوي وو. هيچا نه پوښتل، دا ولې او وروسته څه پېښېدونکي دي؟ عام افغانانو خو يواځې په حال تمرکز کاوه او هيڅکله يې نه غوښتل حقيقت اورېدو ته خپل غوږونه تيار کړي، په اوازو او د شخصيتونو په ظاهري بنوېسې تلل چې منزل يې تياره وو، يواځې تياره.

گردېز، چې يخ موسم يې لاره.

تقريباً د اتيايمو کلونو تر نيمايي دښمنانو له هر هغه څه نه چې په لاس ورتلل، د ماينونو د جوړولو لپاره کار اخيست. مثلاً يو عادي لوبښی به يې له چاودېدونکو موادو ډک کړ، چې د چاودنې په وخت کې ترې ډېرې ټوټې يو خوا بل خوا خپرې شي او ډېر زيان واړوي؛ له دې نه يو پياوړی ماين جوړېده، چې ډېروارې به له لېرې هم اداره کېدی شو. دغسې ماينونه معمولاً د لارو په تنگو برخو کې ښخول کېدل. هغوی پوهېدل چې هر جنګي موټر مخابره او هره مخابره آنتن لري؛ نو ځکه هغوی له ماين نه راوتلي سيمان لومړی په ځمکه کې پټ بېول، بيا به يې د سرک په غاړه د ولاړې ونې له پاسه د سرک هغې غاړې ته تېر کړل او هلته به يې له بېټرۍ سره وصل کړل. د لومړي گاډي آنتن به چې په دې سيم ولگېده؛ نو د برېښنا د شارټي له امله به داسې چاودنه رامنځ ته شوه چې نه يواځې د گاډي سپرلې له منځه تلله، بلکې لاره هم د نورو گاډو په مخ په بشپړ ډول بندېدل، په همدغه وخت کې به پر بند شوي قطار د ډزو باران هم پيل کېده. وروسته به چې کله د لارې تنگو برخو ته رسېدو؛ نو له ټولو گاډو به مو آنتونه کوز کړل او هغه نري، نري سيمان به مو په غور سره ولټول. همدغه د ژغورېدو يواځېنۍ لاره وه، زموږ ملګرو بيا وروسته داسې لارې، چارې وموندلې چې د پرسونل د ژوند د ژغورلو سبب کېدې. د روسي سرتېريو د اختراع کولو وړتيا د افغانستان په جګړه کې هم زموږ د پلانونو د ځغولو لپاره مرستندوی شو؛ خو که د يوه اقتصاد پوه په دود له ما وپوښتئ، چې وروستۍ نتيجه څه شوه؟ درته وبه واييم، چې هيڅ!

ټولو غوښتل ووايي، گوند پالي او حکومت پالي دي. هيچا نه غوښتل وښيي، ملت پالي دي.

له لومړني پرسرلي وروسته د افغانستان جنوب ختيځ ته له خپلو ملګرو سره ولېږل شوم. گردېز، چې يخ موسم يې لاره او له پاکستان سره په پوله پروت وو. دغه ښار ته نږدې په يوه وره پوسته کې پاتې کېدو. گردېز د درېيمې ځلې قول اردو قرارگاه وه. په دې قول اردو کې درې فرقې: ديارلسمه، څوارلسمه او پنځمه وېشمه او ۲۲ نمبر غرنی غونډ او يوه د کومانډو قطعې وه. قول

اردو د (اوسنيو) پکتيا او پکتیکا په ولايتونو کې ځای په ځای وه او د جنوب له لوري يې د خوست – کابل او غزني – کابل په لويو لارو د کابل ساتنه کوله. د قول اردو قومندان د يوې نسب دارې او مشهورې کورنۍ غړی، تورن جنرال غلام نبي وو. دغه غلام نبي گورگوتي وېبستان لرل او له مخه يې شنه پیره راتاوه وه. بيا کله چې په پکتيا کې حالات کړکېچن شوي وو او دی يې په وړاندې د تېر په څېر غلی پاتې کېده: نو د لرې کېدو خبره يې وشوه. دی له دې څوکې لرې شو: خو له دې ښه دنده يې پيدا کړه، د دې لوی ولايت والي شو.

وخت نه وو چې پیره وخرېم، نور هم په بد حال وم؛ يو علت يې دا هم وو، چې لطيف خلک نه وو او سينگار ته آرتيا نه پيدا کېده. تل به د ځان او خپلو عسکرو په فکر کې وم؛ خو آيوانکه مې هم له ياده نه وتله. کله، کله به مې ټانگ ته تکیه وکړه او شعرگوتي به مې کېدل.

لاينحله کارونه او نامعلوم راتلونکي سرې له پښو غورځوي. هيڅ مې عمل او جگړې ته تاييا نه راتله؛ خو مجبور وم، ځکه چې که له ځانه مو دفاع نه وای کړې؛ دغو تېرو او کلکو آغزيو به خورلې وې. دغو شيانو ورته مخامخېدونکي سرونه خم غوښتل؛ خو مور دا نه وو زده کړې او همت مو په ځانونو کې پېچکاري شوی وو.

که څه هم دلته زموږ د پوځيانو د پاتې کېدلو اصلي هدف د يوه بل شوروي جمهوريت رامنځ ته کول وو؛ خو زه يې د پاتې کېدلو په مهمو دلایلو نه پوهېدم، نه مې پوځيانو دغه خبره پوښتله او نه ما له لوړ پوړيو چارواکو او جنرالانو سره په دې اړه خبرې کولای شوې. هر کله به مې چې دغه خبره منځ ته راوړه، هغوی به يواځې دومره وويل: (جگړه کوه، تر دې، چې ساه وي درکې!)!

موږ (تیت رتبه آفسران او عسکر) يواځې د ماشې په کښولو او په زوره د ډوډۍ په پيدا کولو پوهېدو. افغانستان زموږ لپاره د سطرېج لوبه وه، چې بېخي ورسره نابنده وو؛ آن موږ په دې نه پوهېدو چې له چا سره جگړه کوو؟ ډېر ځله موږ د خپلو افغانانو ملگرو له لوري ووژل شوو او يا به داسې وختونه هم راتلل چې د مجاهدينو مشرانو به زموږ له لوړ پوړيو جنرالانو سره په يوه مېز ډوډۍ خورله؛ دغه هر څه حيرانوونکي وو او د پردې تر شا يو بل ډول لوبه روانه وه، چې شايد اوس هم ډېر خلک ترې ناخبره پاتې وي.

موږ د ژوند کولو لپاره يوه تگلاره لرله (مړکه، يا ومړه!) دا مو له هغو سپيو زده کړې وو، چې د خلکو په مخ کې به د شرط لپاره سره جنګېدل، هغوی پوهېدل چې که مقابل لوری ونه وژل شي، نو حتماً دی وژل کېږي. د ده په ژوندي پاتې کېدلو، د ده مالک ته گټه پاتې کېده او لوبه يې گټله؛ خو د ده تر ټولو لوی انعام بيا د ده ژوندي پاتې کېدل وو. زموږ ژوند هم همداسې وو، زموږ ژوندي پاتې کېدل زموږ د مشرانو لپاره گټه وه او زموږ لوی مکافات، زموږ ژوندي پاتې کېدل وو.

هر سهار وختي مو پیره بدلوله. دوولس ساعته څلورو نفرو پیره کوله، دوولس ساعته نورو څلورو.

له افغاني عسکرو سره پاتې کېدو. يو بل مو په ملگرو مخاطبول؛ خو موږ د زړه پوره ډاډ نه لاره او تل به په ډار کې پاتې کېدو. موږ دومره له آشرارو نه په ډار کې نه وو، لکه له خپلو ملگرو، چې کله، کله به يې له سلوکه د کرکې بوی راته. موږ خپل مرال لور ساتلی وو؛ خو کله به چې افغانانو په خپل منځ کې په تیت غږ خبرې کولې او بيا به يې موږ ته راوکتل او پټ به يې وځنډل؛ نو موږ به په زړه کې ووهل شوو او داسې به مو احساس کړه چې گوندې مات شوي يو؛ خو بيا به موزره ته په دې خبره ډاډ ورکاوه، چې کم تر کمه زموږ د لاس لاندې خو ياست!

ژوندی دې وي شوروي!

کله، کله به چې د جگړې او د جگړې له فکرونو اوزگار شوم؛ نو لویې شوروي ته به په فکر کې تلم؛ ودکا، شپه، واوره، سینما، پوهنتون، مور او پلار او آیوانکه؛ فکر مې له دغو شيانو څرخېده. کله، کله به مې دغه شعر په همدغسې وخت کې زمزمه کاوه (زمور وطن ښکلی دی، زمور مرال قوي دی، مور جنګیرو، یو بل شوروي جمهوریت جوړوو!) الکسي به ورسره خوا کې پروت هر اوسپنيز شى په يوه ځانګړي انداز ټنګاوه او يوه خوږه موسيقي به يې جوړوله، بيا به يې له سوزه په ډک غږ چغه کړه: ژوندی دې وي شوروي! ژوندی دې وي شوروي...

افغانانو عسکرو به هم ورسره بدرګه کړه او زمور وروکې پوسته به د يو څو شېبو لپاره شور او غوغا ونيوله. هغوی به هم ځينې، ځينې سندرې ويلې او وروسته به يې روحاني دعاګانې لوستې. دوی د خپل وطن په څېر څېر خلک وو او قاطع شيان يې خوښېدل. ګردېز په ژمي کې له واورو او په اوړي کې له دورو او ګردونو نه نه خلاصېده. سړې اوبه او څيرې هوا يې لرله. خپه کوونکی احساس يې سړي ته ورکاوه، ماضي يې ورباداو او سړی يې افغانستان ته په راتلو پښېمانه کاوه. مور په زوره له دې وچ موسم نه ځان ته شاعرانه احساس جوړاوه او زړه ته مو ډاډ ورکاوه چې (هر څه ښه دي!) کنه نور خو په هر څه پوهېدو، چې له داسې بلا سره جګړه کوو چې زر پښې، زر خولې او د تښتېدلو زر لارې لري.

مور پوځيانو ډېری وخت د اجراتو په وخت کې د فکر په ځای له احساساتو کار اخيسته او لومړيتوب مو ورکړی وو، کېدای شي په دغه ډول مو د لوی شوروي د مشرانو لار تعقيب کړې وي؛ هغوی هم په افغانستان د رانوتلو په وخت کې فکر او ادراک تر شا پرې اېښي وو او له احساساتو يې کار اخيستی وو.

هر کله به چې په مخامخ جګړه کې ښکېلېدو، احساسات به مو تعقيبول او فکر مو له پرېکړې کولو غورځاوه، ډېر ځلې کامياب هم راووتلو. عقل تل سړي ته د تېښتې او ځاني دفاع لار وربښي؛ خو احساسات بيا په فکر غلبه لري او غواړي هغه څه لاس ته راوړي، چې څه يې په مخ کې دي، حتی که منطقي دلايل او امکان هم نلري.

مور له څلورو واړو خواوو خطر ه احساسوله، آن ځينې وخت خو به له خپلو سيوريو او خپلو ټوپکونو هم ډاږېدو. ما له خپلو ټولو عسکرو سره ښې او د دوستۍ اړيکې لرلې؛ خو له دغو ټولو څخه يواځې يو کس وو، چې له ما سره به يې د زړه خواله کوله، د زړه پټ رازونه به يې راته ويل او کله، کله به يې اوبښې راسره تويولې. يو تکړه جنګيالی، ښه دوست او فرمانبرداره عسکر وو، الکسي نومېده. ډېره عجيبه کيسه يې لرله. رومانتيک ځوان وو، د سترګو له تورو حلقو يې ښکارېده، چې غم پرې له نورو زياته غلبه کړې ده. د هغه کيسه داسې وه چې (آلبته د ده په ټکو) ده له يوې شوروي نجلی سره مينه لرله، چې له تاجکستان څخه وه، خديجه نومېده او له دوی سره يې په پوهنتون کې زده کړې کولې؛ خو د ده د خوښې خلاف، هغې نجلی له يوه بل ځوان سره (چې د الکسي دوی هم صنفی وو او په ټولو مضمونونو کې يې نومرې تقريباً پوره وې)، مينه لرله. دغې خبرې په الکسي بد اغېز کاوه او تل يې غوښتي وو چې د نجلی فکر ځان ته راوړوي؛ خو هغې لياقت ته ترجیح ورکوله او ده په هيڅ صورت نشول کولای چې خپل رقيب په نومرو کې لاندې کړي، له بلې لارې يې کار واخيست. هغه ته يې کندي باسل شروع کړل؛ څو، څو ځله يې نجلی ته بې نومه ليکونه ورو لېږل او په هغو کې يې اخطار ورکړی وو، که چېرته ته د دغه هلک له ملګرتيا لاس وانخلي؛ نو بد څه به پېښ شي. په راتلونکي يې نه وو غږېدلې، يواځې يې وحشت لېږدولی وو. هلک ته يې هم دغه ډول ليکونه لېږلي وو؛ خو لکه دواړه چې پوهېدلې وي، هيڅ يې دغو خبرو ته فکر نه کاوه او خپلې مينې ته يې ادامه ورکوله؛ تر پخوا ډېره، ښه او سوځنده.

د عملي پوځي زده کړو په دوران کې الکسي څو، څو ځله هغه قصداً د بدن حساسو ځايونو ته وهلی وو، هغه خور شوی وو او تقريباً پوه شوی وو چې اصل کيسه څه ده؟

الکسي وايي چې بله ورځ بله پېښه رامنځته شوه، هغه وايي چې هر کله دی له ليلې راووت او پوهنتون ته لاړ، د پوهنتون مخته يوه بورنونکي شي د ده فکر هغه لوري ته وراړولی وو، د ده رقيب او مينه يې په خپل منځ کې يو بل ته په مينه ورکولو لگيا وو، بيا دواړو ده ته ليدلي وو او په مسخره يې ډول يې خندلي وو، په الکسي کې د کرکې او غچ حس راپارېدلی وو؛ خو زړ يې قابو ورباندې راوستې وه؛ دغه هر څه يې په پټه خوله زغملي وو او ټولګي ته تللی وو. له دې پېښې وروسته ده ضد کړی وو، چې په ټولو مضمونونو کې پوره نومرې واخلي او د خديجې زړه لاس ته راوړي. له دغې وروسته يې ټول وخت کتاب ته ورکړی وو او په ننګونه يې زده کړې مخ ته وړې. دی به له کتاب سره دومره مصروف وو، چې د ده په خبره، ټولګيوالويې د (د کتاب

کاڅا) لقب ورکړ او له يو بله يې وپوښتل، چې دا لوی بدلون په ده کې ولې او له کومه راغی؟ دغه راز هيچا ته ښکاره نه وو او هر چا په خپله خوبه اټکلونه کول. د ټولو فکر د ده لوري ته وراوښتی وو او په ده کې يې نوي څه احساسول، آن د خديجې هم. هر کله به چې دی د خديجې مخ ته تېرېده، هغې به يو بل ډول ورلیدل او په ده به يې ډېر اغېز هم کاوه؛ خو پرېکړه يې نشوه کولای، ووايي، څه پېښېدونکي دي؟

يوه ورځ د آزموينو وروستی پایلې راوتلې وې او ټولو د اعلاناتو په تخته حيرانوونکي څه ليدلي وو؛ ټولو ليدلي وو چې الکسي په ټول پوهنتون کې تر ټولو ډېرې نومرې گټلې دي او په هر مضمون کې يې نومرې تقريباً پوره دي. ده غرور ښوولی وو او وييلې يې وو چې دا د ده د هڅو او خواريو نتيجه وه. رقيب يې خپه وو؛ خو خديجه بيا راغلي وه او ده ته يې مبارکي ورکړې وه، ده فکر کړی وو چې د هغې زړه يې لاسته راوړی دی. په سبا يې د دې په اړه خپل نيت ورته ظاهر کړی وو؛ هغې کرکه ښوولې وه او دی يې بې عزته کړی وو. دی زړه ماتې شوی وو او د نويو پلانونو د جوړولو په فکر کې شوی وو. کله، کله احساسات سرې داسې شيانو ته هڅوي چې ښه نه دي. ده نور خپل احساسات نشول قابو کولای؛ د خپل رقيب د وژلو په اړه يې په ذهن کې ورگرځېدلي وو. ده خپل رازونه په خپل زړه کې ساتلي وو.

په سبا ورځ پوليسو د پوهنتون د اوبو د ذخيرې سره حيرانوونکي شيان ليدلي وو؛ هغوی ليدلي وو چې يو هلک او يوه نجلی په خورا بېرحمۍ سره وژل شوي او بيا په گڼو وښو کې پټ کړل شوي دي. هغوی بل څوک نه وو، خديجه دوی وو.

الکسي ويل چې دی افغانستان ته د لېرلو لپاره انتخاب شوی وو او د څو ورځينو رخصتيو لپاره کور ته لاړ. د دوی په کور کې له ټولو نه زياته خطرناکه او حيرانوونکې پېښه منځ ته راغلې وه. الکسي پلار نه لاره او د شپې به له خپلې مور او کوچنيو وروڼو او خوښو سره په يوه کوټه کې ځملاست. الکسي وايي چې هر کله دی افغانستان ته راته، په بېگا شپه يې په خوب کې د دوو وژنو اقرار کړی وو، مور يې دا هر څه اورېدلي وو، دی يې له کوره شړلی وو او د ده له زوی ولی يې انکار کړی وو. ده ډېره هڅه کړې وه چې ځان بېگناه وښيي؛ خو مور يې د پوهنتون له کيسې نه د راډيو له لارې خبره وه. دغې قضې ته فرضيې ورجوړېدې او څېرل کېده؛ خو د ده تلل نه وو تم شوي.

افغانستان ته له ټولو غمونو او آروايي ناآراميو سره راغی او بيا په داسې قومندان برابر شو چې په ډېره آسانی يې د خلکو له خولو رازونه باسل. په لومړيو کې زما ذهن هم مغشوش وو؛ خو د ده آرامۍ (په اصل کې ناآرامۍ) دې ته اړ کړم، تر څو وپوښتم کيسه څه ده؟

هغه هم د همراز په لټه کې وو، زه يې پيدا کړم او هر څه يې راته وويل. که رښتيا ووايم، هره خبره يې اوس هم زما په زړه ده. تر ټولو په زړه پورې خو يې دا وه چې ده به خپله برخه خواره نيم وخورل او نيم به يې پرېښودل، وروسته به چې کله شپه شوه او مور (په خاصه توگه زه) به وري شوو؛ ده به هغه خواره راواخيستل او په ځانگړي لطيف او خاکسارانه انداز به يې زما مخ ته کېښودل.

آه... الکسي! که قبر دې وی، اوس به مې کلان پرې پاشلي وو.

که زه د خپل ځان په باره کې ووايم؛ زه هم له آروايي ستونزو سره له پخوا څخه زيات مخ کېدم. د گردېز موسم په الکسي ښه اغېزه نه کوله، په تېره بيا کله چې د مني وروستی ورځې وې. په خوب کې يې غرېږ بدل ډېر شول او آلتې به يې غږولې. دا په داسې حال کې وه چې شورويانو پلان کړې وه، د گردېز او پتان لاره (چې د اشرارو له لوري بنده وه). خلاصه کړي. مور هم له خپلو افغاني ملگرو سره په زغره والو موټرو او ټانگونو کې سپاره شوو او د پتان لاره مو په خوله ورکړه، مخکې له دې چې مور روان شو، د څلوېښتم لښکر د سر، سرپوځي قومندانانو مور ته لارښوونه وکړه. په دغو کسانو کې ستر جنرال بارس کرماوف هم وو او د (کې، جي، بي) د رئيس پوري ويلاډيمير ويچ آندروپوف، د بهرنیو چارو د وزير گرومیکوف، د دفاع وزير اوسټينوف او د تورن جنرال بورېس تکاچ (چې په افغانستان کې د څلوېښتم لښکر قومندان وو او د پالتا اوکرايني وو). آستازي هم راغلي وو. مور ته يې ځانگړې توصيې وکړې، د ټولو خبرو نتيجه دا وه (ټول ووژنی!)

مور څو نضره يوه پټی داره ټانک ته ورپورته شوو، چې په سر يې دهشکه هم لگېدلې وه. له مور سره په دغه ټانک کې دوه تنه افغانان ملگري هم وو، هغوی زموږ له لوري پوره ډاډ لاره، مور هم ددغې خبرې په اساس هر څه ښه بلل او د يوې روښانه جگړې تمه مولرله. مور هر څوک د ماشې له صبقله وويستل او چې هر چا به خوند راکه: ختماوه مو. مور يواځې يو هدف لاره، د لارې خلاصول؛ که په هر قيمت وو.

الکسي چېرته دی؟

د پلان له مخې مور باید په درې ورځو کې ځانونه له گردېزه تر ځمکنیو رسولې وی؛ که څه هم لارې د سیدکرم په کنډو او د مبرزکې په بیرو غرونو وې. لارې له واورو ډکې او ستونزمنې وې، مور پلې او سپاره پوځیان سوق کړي وو او له هوا نه مو هم مرسته کېده، افغانان هم له مور سره اوږه په اوږه جنگېدل او چې څه به مو ترېنه وغوښتل: کول یې. زمونږ ډېر قومندانان چې له جنګي قواوو سره به ډېر کم جګړه ییزو ساحو ته تلل؛ هغوی به مخکې له دې چې جګړه پیل شي، ویل: مور، چې تاسو ته څه ویل شوي دي او څه کوئ؛ پرتله کوو! ریښتیا هم، هغوی به کله، کله ویل: دا څاروی مو وواژه؟ دا سړی خو بېګناه وو! ښځې مو هم ووژلې؟

مور به غلې وو او مجازات به مو په فکر کې ګرځېدل، هغوی به دغه کار دومره جدي ونه نیوه، و به یې خنډل او زموږ د زړونو دریا به کمه شوه؛ هغوی به وویل: له هر څه نه لویه شوروي او ستاسو ژوند مهم دی.

سمه ده! مور روان شوو؛ په داسې حال کې چې د ایتماتوف مړینه مې له یاده نه وته، په الکسي مې باید پام ساتلی وی او د جګړې په اړه مې باید فکر کړی وی. ذهن مې ګډوډ وو، ځکه چې ډېر وخت مې له څو ټیلیفونونو پرته له مور، پلار سره اړیکه نه وه نیولې. له آیوانکې سره خو مې چې هغه شپه لیدلې وو؛ تر اوسه مې یې غږ هم نه وو اورېدلی. غوښتل مې هغې ته له یوه حیرانوونکي خبر سره یو ناڅاپه ورشم او ورته ووايم چې ته غولېدلې وې! مور جګړه وکړه او افغانستان مو په شوروي جمهوریت واړاوه؛ خو کیسه ټولو ته روښانېده چې څه پېښېږي؟

نه پوهېدم، خو د ایتماتوف ملګري له مړینې وروسته مې په ځان کې نوي احساسات راپارېدلي وو، غوښتنې مې بدلې شوې وې؛ خو نه پوهېدم چې څه ور غوښتنې او د څه په بابله غوښتنې لرم؟ خو په هر حال، بدلون مې احساساوه.

کیسه خو داسې وه چې د افغانستان – پاکستان له ګډو پولو آشرار راتېرېدل، دوی غټ پټکي تړل او آزاد کالي یې اغوستل، چې کوچیان ورته ویلی شو، ښځې او واړه هم ورسره وو، که مو وژلې وی، له مستقیمو نیوکو سره مخ کېدو او خلکو به ویل چې عام افغانان یې ووژل: خو دوی به له آشرارو سره مرسته کوله. د پولې نه د راتېرېدو په مهال به یې وسلې د بیرو مېرو په خېټو پسې وتړلې او افغانستان ته به یې رانېباسلې، وروسته زموږ ملګرو دغه سردردی ته لارې چارې ولټولې، له پولې راتېرېدونکيو کوچیانو ته یې ځانګړي اصول وټاکل. قومندانانو د لارې خلاصولو ته هم پلانونه جوړ کړل، چې وار په وار به له مور سره شریکېدل. لویه ستونزه دا وه چې د خوږو له کمښت سره مخ وو او تل له دغې ستونزې نه کړېدو. ډېسمبر وو او هر ځای په واورو سپین وو څه مو کړي وی، جګړه وه، مور پیل کړې وه، باید ادامه مو ورکړې وی او پای ته مو رسولې وی.

د ټانک د ځنځيرونو گرز خته. په ځانگړي شر و شور د پټان په لور تلو. الکسي گوته په ماشه غلی ناست وو. سترگې يې په يوه شي کې ښځې کړې وې او فکر يې بل چېرته وو. افغانان ملگري: يو يې دهشکې ته ولاړ وو او بل په ټانک کې ناست وو او په ټيټ غږ يې زمور د روحيې د رالورولو لپاره زما هغه شعر په ماته گوډه روسي وايه: (زمور وطن ښکلی دی! زمور مرال قوي دی! مور جنگيرو، يو بل شوروي جمهوريت جوړوو!)
نه پوهېده چې څه وايي، خو ويل يې.

ما ته بيا په دې ساره او کرکجن موسم کې د ايتما توف راخوړند او يخ جسد سترگو ته ودرېد، وېره مې احساس کړه. الکسي ته مې وکتل، هغه هم فکر کووم همدغه سوچ رالاندې کړی وو.

د جور شوي پلان مطابق، مور بايد د لښکر په پای کې تلای او د شا له لوري مو د لښکر ساتنه کولای، همداسې مو کول، نقشه او پلان مو تعقيبول. د ډېسمبر په دغه ورځ مخکه سپينې لړي نيولې وه، په دوه مترې کې شيان په سختې ښکارېدل. تېز: خو په احتياط تلو. ډېر په سختې ښکارېدل چې د افغانانو له بامونو لويي روان وو. يو وخت مو وليدل چې له سيدکرم نه تېر شوي يو او د کړکين په ښکلې وادي ورننوتې يو: د دې تر څنگ مو دا هم احساس کړه چې په دغه ښکلې او تنگه دره کې (په داسې حال کې چې لرو نيولې وه) له لښکره شاته پاتې شوي يو او لاره مو ورکه کړې ده. د ټولو په زړونو ډار نوت او نه پوهېدل چې څه وکړو؟

ټانک مو ودراره او يوه شېبه په فکر کولو کې شوو. فکر مې دومره خراب وو چې هېڅ مې دې ته خيال نه وو شوی چې الکسي چېرته دی؟

الکسي له ټانکه کېښته شوی وو، ټوپک يې په ټانک کې پرې اېښی وو؛ خو څو دانې گرنېټونه يې له ځان سره وړي وو. ټوپک مې يې راواخيست، په خوله کې يې يو يادابست کېښودل شوی وو، ۳۵ کاله تېرېږي خو هغه يادابست اوس هم له ما سره دی او د يوه آرزو مند شي په توگه يې ساتم. هغه ليکلي وو: (زه ډارن يم، په دومره نارامو مغزو مې د لويې شوروي لپاره څه نشول کولی، زما غوندې خلک بايد ومري؛ خو مرگ هم له ډارنو کرکه کوي، تر څو يې ځان ته راونه غواړي. ښاغلی قومندان، هرکله چې لويې شوروي ته ولاړې، زما قضيه وتره او ورته ووايه چې عامل يې مړ شو. مور خو مې زما په بابله نه پوښتي؛ خو که بيا يې هم وپوښتل، ورته ووايي چې د يوه اتل په توگه مړ شو.)

له هر هغه څه چې زه ډارېدم، هغه پېښه وشوه، الکسي د ايتما توف له پېښې پوره اغېزمند شوی وو، په يادابست کې يې هم هغه څه ليکلي وو چې ايتما توف ليکلي وو. د هغه يادابست مې جېب ته واچاوه او له دهشکې ته ولاړ افغان ملگري نه مې د الکسي په باب وپوښتل، هغه په ماته، گوډه روسي وويل، چې د ټانک له درېدو سره سم له ټانکه کېښته شو.

د ټانک د درېدو دومره وخت نه وو تېر، کولی مو شول د دغې کرکجنې پېښې مخه ونيسو. د ټانک چلوونکي ته مو توصيه وکړه چې همدلته دې ودرېږي او هېڅ ښور دې نه خوري او په خپله له افغان ملگري سره (چې دهشکې ته ولاړ وو) له ټانکه کېښته شوم، په تقريبا يو فوټ واوړه کې مو د الکسي پلونه لتول، بالاخره مو پيدا کړل. تعقيب مو کړل، د غره ډډې ته ورپورته شو، په گڼو نښترو کې به کله، کله د الکسي پلونه ورک شول. مور ډېر تېز تلو، له احتياطه مو هم کار نه اخیسته، پوهېدو. که چېرته په يوه دقيقه کې هغه ته ځان ورونه رسوو، لاسي بم ځان ته رډي او وژل کېږي. يو وخت بيا د الکسي وارخطا پلونه په نښترو او گڼو وچو وښو کې ورک شول، مور د پلونو په پيدا کولو لگيا وو چې د لاسي بم غږ مو واورېد، هېڅکله په ژوند کې دومره نه وم مايوس شوی، لکه په هغه وخت. کېناستم او ومې ژړل؛ خو افغان ملگري زر راپورته کړم او راته وپې ويل چې بايد هغه لوري ته ورشو، ولاړ شوم، خو احساس مې کړه چې زنگڼونه مې لرزېږي. د الکسي مری دوه څېرې پروت وو او تازه وينه ترې بهېده. مور يوه شېبه غلي ولاړ وو؛ خو بيا افغان ملگري د تل په څېر زوروتوب وښود، د الکسي خواره واره او پاشلي اندامونه يې راټول کړل. په واوړه کې د لويې شوروي بيرغ جور شوی وو، سور رنک. شوروي ملگري د افغانانو لپاره ځان قربان کړ او افغان ملگري يې د جسد په راټولولو کې زوروتيا ښودله. د جسد ليدلو هم د سړي زړه خراباوه. مور د جسد راپورته کولو ته ځانونه جوړول چې د غره له سره په مور ډزونه وشول، زمور له پښو سره نږدې ځيان لگېدل، ډزو کوونکو په قهرجنه لهجه په آمريه ډول يو څه ويل، تقريبا له مور له سل متره لرې وو، له ما پناه وو؛ خو افغان ملگري ته مې مخامخ وو، په پوښتونکي نظر مې وروکتل؛ افغان ملگري وويل: اشرار!

محمد احسان علي شفيق

د وبا ورځو کې مينه

وو راپاتې. مور يې د يوې لويې غونډې په سريوې سمځي ته ننياسلو، دا مور حس کوله؛ ځکه د باد غږ او سره هوا ورک شول. د پښو د څښک، څښک غږ په ځای د درب، درب غږ اورېدل کېده. کرکه مې احساسوله او تر سپرمو مې د وينو بوی راته، يوې بېلې کوټې ته يې ورواچولو، سترگې او لاسونه يې راپرانيستل. هغلته هيڅ فرش نه وو، غولی نمجن وو او د مورکانو بوی ته. کله نا کله به يونيم مورک له سورې راووت او په کوټه کې به يې منډه کړه. له افغان ملگري نه مې د دې ځای په باره کې وپوښتل، هغه وويل: دا د منگلو ساحه ده.

منگل د پښتنو د څيرو قبایلو څخه دي، د انگرېزانو په خلاف په لوبو جگړو کې هم همدغه قوم ډېره لويه ونډه لرله او د بې پايه مقاومت تاريخ لري.

يو څو شېبې وروسته مو سترگې له تيارو سره بلدې شوې. له باندي نه د ملايانو غږونه اورېدل کېدل، چې کرکه او غوصه پکې محسوسېدل. کله، کله به په خټ، خټ وخنډېدل. افغاني ملگري مې په ماته گوډه روسي د هغوی خبرې راته ژباړلې؛ خونور مې دې ته اړتيا نلرله چې نوي شيان زده کړم؛ ځکه پوهېدم چې له دغه غاره وتل سخت نه، ناممکن دي. دغه ځمکتله بېخي نامنظمه او جگه او ټيټه وه. سړي ته يې داسې څه وريادول چې ښه نه دي. د پښو لږزه مو لا نه وه ختمه، چې د څه شي انتظار مو کاوه؛ پېښ شول. څو ږيره ور چې لويې ټوټې يې له سرونو تړلې وې، رانوتل. بې سريزې يې کار پيل کړل. د نېسترو کلک لږکي يې راته ونيول. مور له درده چغې وهلې؛ خو هغوی ته له مور ډېر درد ورته او هره شېبه يې هڅه کوله له افغاني ملگري مهم معلومات واخلي؛ خو هغه خپلې خاورې او دندې ته وفادار وو، په خوله يې ورغوی اېښی وو او څه يې نه ويل. له ما خو يې د څه اورېدو تمه نلرله، په کوټک يې پوهولم چې کرکه يې حد نلري. افغاني ملايانو هغلته په سمځه کې يوه لويه تجربه راکړه، هغوی وپوهولم چې له فزيکي درده ناوره هيڅ شی نشته.

ډوډی هم ډېره خرابه وه او سړی نه په مړېده؛ خو مور پخوا له دې شيانو سره بلد وو او عادي راته ښکارېدل. يواځې له يخ او شکنجو ډېر ځورېدو. د هر چا به چې خوښه شوه، راته به او ښه وهل به يې راکول، ښکځلې به يې کولې او بيا به يې وروسته روحاني دعاگانې لوستلې. زموږ د وهلو په بدله کې به له خدايه د لوی ثواب په تمه وو. يو وخت يوه حيرانوونکې پېښه هم رامنځ ته شوه، يوه کليوال سړي مجاهدينو ته دوه پسونه راوستل، تر څو مجاهد قومندان اجازه ورکړي چې زموږ په لوري راشي، ومووهي او له دې لوی ثوابه ځان برخمن کړي. هغه اجازه ورکړې وه او غټ سړی له غټ کوټک سره رانوت، د هغه کرکه د هغه د گوزارونو له شدت

بل کور

د زنگونو تر څنگ مې زړه هم ولږېد. تازه واوره هم راکښته شوې وه او له لرې نه د ځناورو غږونه اورېدل کېدل. افغاني ملگري مې وويل: قومندانه، مور بايد وسلې وغورځوو! هغوی مور وژني!

خو ما فکر کاوه چې مقاومت به تر دی، دښمنان ورو، ورو رانږې کېدل او په مور کړی راتنگېده. مور ته ويل شوي وو چې اشرار دومره حوصله او د بنديانو د ساتلو لپاره توقيفخاني نه لري. يو ناڅاپه مې پرېکړه وکړه، توپکونه مو وغورځول. لاسونه مو پورته کړل او افغان ملگري مې په افغانی ژبه چغه کړه: مور تسليم يو!

دزونه لا هم يو، دوه کېدل او زموږ د پښو سره يې واوره شيندله. هغوی په احتياط سره رانږدې کېدل او د توپکو نلونه يې زموږ لوريو ته نيولي وو، هغوی د يوې کړی په څېر په مور راچاپېر وو. په پای کې تر مور راوړسېدل، په سرونو يې کلک، کلک کونداغونه راکړل، مور سر چپه په مځکه ولوبېدو، هغوی په زوره، زوره غږېدل، فکر کووم ښکځلې يې کولې. وروسته يې زموږ د لاسونو د تړلو په دوران کې خيټې دعاگانې هم لوستې. د الکسي له شيندلي جسد نه وينه روانه وه او سپينې واورې ته يې د گوند د بيرغ رنگ ورکاوه. مور ته يې سترگې راوتړلې او په يوه لوري يې روان کړو، لا مو له بدنه د تېرگوزار درد نه وو وتلی چې نور يې ووهلو، هيڅ کله مې داسې درد نه وو ليدلی، پخوا مې فکر کاوه چې د آيوانکې له بېلتونه بل بد شی په دنيا کې نشته؛ خو وروسته وپوهېدم چې تر فزيکي درد او وهلو هيڅ خراب شی وجود نلري.

مور نه پوهېدو چې چېرته څو؛ خو په تلو کې ستونزو پوهولو چې په غره پورته خېرو. د الکسي جسد هملته پاتې شو او په دنکو نېسترونو کې په داسې حال کې روان وو چې د دښمنانو سخت سلوک هم ورسره مل وو. مور (شخصاً زه) د يوې لويې شکنجې او ورپسې د مرگ په تمه وو. يو نفروو، چې هم يې ډېرې ښکځلې کولې، هم يې ډېر تهديد او وهل کول، ومې ويل چې خلاص شم، لومړی دی په دار ځروم.

کېدی شي ډېر مزل مو کړی وي، يا کېدی شي لږ مزل مو کړی وي؛ خو وخت يې ډېر ونېو. هغوی هيڅ سترې کېدل نه؛ تر څو يې چې تر مزله رسولو، د ولاړېدو توان نه

نه معلومېده. مور دواړه په څو شېبو كې له هوشه وتلي وو. هغوی ټول پښتانه وو. مور ته خبر رسېدلی وو چې په گردېز او سيدكرم كې مو ملگري نيول شوي وو؛ خو مور نه پوهېدو هغوی څوك، څوك دي. د لارې د عملياتو په باره كې افغان ملگري ويل چې مجاهدينو ويل، روسان بريالي شوي دي. زه خوېش شوم؛ خو په زړه كې مې راوگرځېدل چې ملايان به خامخا د دې خبرې غچ له مور نه اخلي.

زه يوې خبرې ته حيران وم او هغه دا چې ولې ملايانو غوښتل مور ژوندي وساتي، كه د تبادلې لپاره يې دا كار كولى؛ نو هغه مجاهدين چې په مخامخ جگړه كې نيول شوي وو، ژوندي نه دي پاتې او تر توقيف او زندانه نه دي رسېدلي.

دوى هغه څه كول چې مشرانو يې ورته ويل. د دوى مشران ډېرى مذهبي پوهان وو، چې هر يوه يې له يوې لويې نسب دارې او شتمني كورنۍ سره تړاو لاره. هغوى ته نه يواځې د دوى ټوپكمارانو عقيدت درلود؛ بلكې عامو وگړو هم هغوى د خداى آستازي بلل او د ژغورونكو پرېستو نسبت يې ورته كاوه. د هرې پنجشنبې په ورځ به د شاوخوا كليو خلكو مجاهدينو ته په ډالۍ كې پسونه راوستل او كالي به يې هم ورمينځل. هغوى په ښكاره ډول په خپلو لستونيو كې مارانو ته ځاى وركاوه. افغانانو د ځان په ضد خلك روزلي وو؛ خو كله چې وپوهېدل؛ نو وخت تېر وو او دغه لويه جغرافيوې ساحه په نفتي شېخانو او امريكايانو پلورل شوې وه. دوى هغه چا ته ډوډۍ وركوله چې عامه ځايونه يې رنگول او په هغه چا پسې يې (چې پلونه، ښوونځي، روغتونونه، د بربښنا بندونه او نور عامه ځايونه جوړول). چې وهلې چې زموږ له هيواده ووځئ! حال دا چې د جگړې دواړه فرېقه پردي وو. مور مستقيماً په جگړه كې ښكېل وو؛ خو امريكا، عربانو، پاكستان او د چين كمونستانو له افغاني مذهبي جنونيت نه گټه اخيسته او افغانان يې په افغاني حكومت ورمارش كول. ډېر ځله مور په پاكستان كې د داسې غونډو او مظاهرو په اړه واورېدل چې اصلي موضوع به يې له دغه ټكي راگرځېده (د افغانستان جهاد، د پاكستان دفاع) دا يې په تله برابر تللي وو. زموږ كرېمليانيانو هم ډېرى غلطى تکرارولې؛ خو په هر حال...

يوه ورځ يوه بله پېښه وشوه، افغاني مجاهدينو يو نږدې زور او پرېدېدونكى سړى زموږ سمځې ته رانويست، د هغه لاسونه يې په خپل پټكي شا ته ورتړلي وو او هره شېبه يې هڅه كوله د خپلو قوي منگولو زور د سړي په يوه خوا بل خوا كړولو، جگولو او ټيټولو يقيني كړي. مور ته دا نسي په زړه پورې وه او فكر مې كاوه چې زموږ كوچنۍ ډلې ته يو بل نوى سړى هم راغى. هغه يې يوه كوچنې ته د يوه بې ارزښته شي په توگه وروغورځاوه او فكر كووم، دغه زاړه سړي به هم د

خپل معنويت د سپكېدو احساس كړى وي؛ ځكه دا ډېره حيرانوونكې وه چې د تورو روسي كلوشو لرونكى سړى دې په داسې ډول ځاى كې وي. زور سړى چې كله له ډېرو چغو او كنځلو كولو ستړى شو؛ نو له خپلې پزې راتويېدونكو وينو ته متوجه شو او كېدى شي فكر يې كړى وي، چې له خلاصونې بغير بايد په نورو شيانو هم فكر وشي.

څو ورځې وروسته هم له مور سره نه غږېده، بيا، كله چې افغان ملگري په ډېر ټينگار وغوښتل، هغه د څه خبرو كولو ته مجبور كړي؛ نو هغه خوله پرانيسته او د افغان ملگري په وينا، وپې ويل، چې د دغه ځاى قومندان د شاه د وخت په معاملاتو كې ستونزه ورسره لري او هغه ته د غچ اخيستلو تر ټوله ښه موقع همدغه معلومه شوې او دى يې له ناسيونالېستانو سره په كومك تورن كړى دى.

دغه ږيره خرپېلى سپين ږيرى له تقريباً لسو ورځو وروسته د مجاهدينو له لوري په داسې حال كې له سمځې وويستل شو، چې هره شېبه يې چغې وهلې او د كومك غوښتنه يې كوله؛ ځكه هغه پوهېده، چې له ده سره اوس څه پېښېږي. كله يې چې له سمځې وويست، څو دقيقې وروسته مو د سختو، يو طرفه او ډېرو ډزونو غږ واورېد او له دې سره مو احساس كړه چې د زاړه افغان كيسه د تل لپاره ختمه شوه.

له لومړۍ نيونې وروسته ورځې، اوونۍ يا مياشتې تېرېدې؛ خو نه پوهېدم، كېدى شي مياشتې تېرې وي؛ ځكه هوا ښه شوې وه. له وړې لرگينې دروازې د لمډو خاورو رانوتونكي بوى په دې پوهولو چې نور پسرلى دى او ژمى مات شوى دى. د لمډو خاورو له بوى سره به د تازه شنو شويو وښو بوى هم راته او سړي ته به يې هغه څوك وريادول چې خورا به پرگران وو. د پېنزا پسرلى يې راياداوه او آيوانكه او د هغې ځلاندي سترگې يې ياد ته راوړلې. د ودكا او چكروخت وو؛ خو مور په داسې قفس كې بند وو چې خلاصېدل ترې ناشوني وو. كله، كله به په فكر كې ډېر لرې لارم؛ آيوانكه او رومانتيكې پېښې؛ خو كله به چې هوش سره وښورولم؛ نو په نمجنه ځمكه به ناست وم او د ملايانو خبرې او د موركانو سندرې به مې اورېدې. افغان ملگري مې هم زما په رقم له روحي ستونزو سره مخ وو؛ خو بيا يې هم د ځان په باره كې فكر نه كاوه او تل به د مېلمه (زما) په اړه ځورېده. زما د تسلي لپاره به يې زما سندرې زمزمه كوله (يو بل شوروي جمهوريت!) خو هغه په دې نه پوهېده چې اوس د افغانستان د شوروي كېدو خوبونه په اوبو لاهو كېږي، كيسې پېچلې كېږي او هر څه يو نامعلوم پلو ته گرځي؛ خو افغان ملگري په هر حال كې ډاډ راکاوه او ويل يې چې مور (افغانان) له تاسو سره يو او د سر په بيه ستاسو ساتنه كوو. هغه هيڅ وخت همت نه بايله. څو، څو ځله يې له سمځې د تېښتېدونو پلانونه جوړ كړل؛ خو يو

نه يو خنډ به رامنځ ته کېده. تر ټولو لوی خنډ، چې زموږ پلانونه به يې له منځه وړلو سره مخ کول، تياره او د رڼا نه شتون وو. په څلرو وشت ساعتو کې به يواځې يو ساعت داسې پېښېده چې زموږ سمځه به لږ روښانېده. موږ يواځې د يو بل مخونه ليدل شول. ږيرې مو اوږدې شوې وې. که په دې وخت کې مو د افغانانو کالي اغوستي وي؛ نو مجاهدين به بربښېدو.

موږ کان هم ډېر شوي وو. زموږ غوږونو ته به يې د غم موسيقي غږوله. کله، کله به يې په مور راتوپ کړل او خوله به يې راباندې ولگوله. د هغوی په غږ کې مې هم سپکونکي الفاظ محسوسول (زموږ له هيواده ووځ!).

موږ وروسته هم د تېښتې لارې سنجولې او پلانونه مو جوړول. په هغه يوه ساعت کې، چې سمځې ته رڼا رالوېده، د سمځې وره ته به مو ځانونه ورسول او رالوېدونکې رڼا ته به مو له لوتو او تېرو نه په مخکې نقشې راکاږلې او ځانونو ته به مو د تېښتې لارې سنجولې. موږ وپتېيله چې له سمځې نه تروټو وروسته د غره په ډډه کې د ډنډ و پټان - گردېز لاره تعقيبوو او دنيمې ورځې يا يوې ورځې توند او سخت مزل نه وروسته رود ته ځانونه رسوو. (چې امن ځای دی). څو ورځې دمه کوو او بيا خپلې پوستې يا رادارو ته ځو، بېرته ټوپک راولولو او جگړه پيلوو؛ خو اساسي ستونزه دلته وه چې څنگه له دې ناولې ځمکتې ووځو؟

د الکسي او ايتماتوف ارواوو هيڅ کرار کېناستو ته نه پرېښودم، په دې ډاډه وم چې زما په زړه کې به د غچ راپارېدلي احساسات يو ورځ سپرېږي او زه به د خپلو ملگرو بدله اخلم. د ملایانو په جوماتونو به د لور او څټک بيرغ رپووم او آيوانکې ته به وایم چې راشه وگوره، تا دروغ ويلي وو!

يو وخت دومره له ذهني فشار لاندې راغلم، چې چې مې کړې او ځان مې په مخکې، مخکې وېشته. شېبه وروسته درزا شوه، سمځې ته ملایان راننوتل، لغتې يې راکړې او په مخکې يې آرام پرې اېستم. هغوی ووتل او دروازه يې په شدت سره بنده کړه. افغان ملگري وارخطا وو او زما له خولې يې ځگونه پاکول. ما ويل هر څنگه چې کېږي بايد له دې سمځې ووځو. موږ د پلان په جوړولو کار پيل کړ. افغان ملگري يو څه له دغې جغرافې سره بلد وو او زه هم چې په کومه لاره راغلی وم، پوره ډاډه وم چې بېرته پرې تللی شم. د وره په خوله کې مو تې رڼا ته نقشه جوړه کړه او بيا مو پلان جوړ کړ چې په ځانگړي تکتیک سره نن شپه تېښتو.

هغوی په موږ پسې دي.

د معمول خلاف، له باندې نه د آلوتکو آوازونه راتلل او مجاهدينو پرېشانه يو پلو بل پلو مندې وهلې او دريا يې تر موږ راتله. وپوهېدو چې يو څه خبره شته، يو څو شېبې آلوتکې تاو را تاو شوې، بېرته لارې او غږ يې ورک شو. مجاهدين هم کرار شول او خپلو موږک غارونو ته راغلل، ځينې دعاگانې يې هم لوستلې، ځينو خو خندل هم.

زما زړه لږزېده؛ ځکه چې يوه نوې پېښه پېښېدونکې وه؛ خو افغان ملگري عادي ښکارېده او دا وعده يې راسره وکړه چې په هر ډول وي تا به تر گردېزه ژوندی رسووم، بيا دې د خپلو ملگرو غچ واخله او شوروي ته، خپلې کورنۍ ته ولاړ شه!

موږ د ملا راتلو ته انتظار باسه او تيار ناست وو. افغان ملگري له وره سره نږدې ناست وو او ځان يې ویده ښوده. يو وخت لرگينه دروازه راخلاصه شوه. افغان ملا، چې کلاشينکوف يې غاړې ته اچولې وو، سمځې ته راننوت، هغه د زاړه افغان کلوشې په پښو وې، له افغان ملگري راتېر شو، کله يې چې د خوړو کاسه په ځمکه کېښوده، يو ناڅاپه مې حمله پروکړه، ده چې د داسې پېښې تمه نلرله، وډار شو، هر څه ته يې لاس وراچاوه، ما د هغه په خوله لاس ورکېښود، د شا لخوا ترې راچاپېر شوم، د سمځې تيارې حصې ته مې کش کړ. ټوپک يې په مخکې ولويد.

افغان ملگري په دروازه کې په ولاړ ملا حمله وکړه. په زوره يې سمځې ته راکش کړ، ټوپک يې ترې واخيست او وېې گواښه چې غلی پاتې شي. مجاهد لاسونه پورته کړل او په دېوال پورې يې ځان ونښلاوه. ما ټوپک راواخيست، مجاهد ته مې لغته ورکړه، دواړه مو په يوه ځای ودرول، لاسونه يې پورته نيولي وو او لږزېدل.

افغان ملگري مې وپوهاوه، چې هغوی وپوښتي، له دې ځايه د تېښتې لاره کومه ده او څومره مجاهدين دلته پاتې کېږي؟

هغه پوښتنه وکړه؛ خو مجاهدينو نه غوښتل څه ووايي، له ډېر تهديد سره هم چوپه خوله ولاړ وو. اخر مو حوصله ختمه شوه، اورمېرونه مو ورتاو کړل او کيسه مو پای ته ورسوله. د افغان

ملگري په مرسته مې د افغانانو کالي واغوستل، پکول مې په سر کر او څادر مې له ځانه تاو کړ. د هغوی مري مو د سمځې يو کوچ ته ورکش کړل، بيا په ډېر احتياط له سمځې ووتو، د سمځې دروازه مو وتړله، دهلېز هم تياره وو. د باندې سې غېږېدل. يونيم مجاهد به مو هم مخې ته راغی، سلام به يې وويل او تېر به شو. مور اوس له سمځوروتلي وو. په ځنگله کې مې يو ښکلی احساس وکړ. دغه سمځې په چمنونو پوښل شوې وې او له باندې داسې نه ښکارېده چې دا دې د اوسېدو ځای وي. سې غېږېدل...

سمځه تقريباً د غره په سر کې وه او مور له غره نه د راکوزېدو په حال کې وو؛ کرار او ډاډه.

هغوی د سمځې د امنيت لپاره د ونو او گڼو بوټو په منځ کې پيرې درولې وې. مور د گڼو ونو په منځ کې په لمده خاوره ورو، ورو لاندې د سيند په لور کښته کېدو. په سر مو تياره آسمان ولاړ وو او د يوې نوې کېدونکې پېښې ننداره يې کوله.

(که يو څوک غږ وکړي او ووايي چې چېرته ځئ؟ مور به څه وايو او يا که هغوی زمور سمځې ته ننوتې وي او لوڅ مجاهدين يې مړه ليدلي وي، بيا؟ مور بايد تېز لار شو!) افغان ملگري ته مې وويل.

هغه وويل: له غره چې کښته شو، بيا نو د لوېديځ پلو په منډه ځغلو، يواځې دلته دومره کوو چې څوک راباندې شکی نه شي.

مور په خبرو لگيا وو چې د گڼو بوټو له لورې يو چا راغږ کړ: چېرته ځئ!

زما زړه ولوېد، هغه پلو مو وروکتل، ډله مجاهدين د نښتر د ونو لاندې د بوټو په منځ کې په يوه هوار ځای ناست وو، يو دوو يې سگريټ هم لگولي وو. افغان ملگري (په داسې حال کې چې لړزېده) وويل: لاندې کښته کېږو! (افغان ملگري په ډېر زيار سره خپل تعادل ساتلی وو.)

مجاهد غږ کړ: اودس ته ځئ؟

افغان ملگري وويل: هو!

– ښه پام کوئ، د شورويانو گزمې نن ليدل شوې دي.

– سې ده.

مور روان شو؛ خو د پخوا څخه هم ورو؛ ځکه مور ويل چې شکمن نه شي. افغان ملگري ډېر ډاډه وو، په تېره بيا هلته، چې له بېرو ونو راکښته شوو او د سيند غاړې ته راورسېدو.

افغان ملگري وويل: اوس هغوی د خپلو ملگرو پوښتنه کوي، کله يې چې پيدا نه کړي، پسې گرځي او کله يې چې زمور په سمځه کې مړه او لوڅ پيدا کوي؛ نو هغوی وايي چې بنديان مور وليدل، د افغانانو کالي يې اغوستي وو او په دې لاره کښته شول، بيا نو ټولو ځايونو ته مخاږي کوي او مور له سمځې څارنې لاندې راځو...

ما وويل: بايد...

– بايد وتښتو، په منډه! هله نو...

د غره په ډډه کې مو د لوېديځ پلو منډې شروع کړې، دغه ځای هم په ونو پوښل شوی وو، سيند يوه لويه غوغا جوړه کړې وه، سل متره به نه وو تللي چې د ډزو غږ مو واورېد، ورسره سې هم وغېږېدل. يوه شېبه ودرېدو، افغان ملگري وويل: هغوی ته معلومات شوی، په مور پسې دي، بيره کوو، تښتو!

قدمونه مو نور هم چټک کړل، ما وويل: ځغلو... تېز... اوس مور نشو کولی چې ودرېږو. داسې ټاکلی ځای هم نه دی رامعلوم... خوندي...

– د لارې په اوږدو کې کله، کله خپل مسير ته بدلون ورکوو، خو مور بايد د شپې تر پايه سيدکرم ته ورسېږو، هغلته د لارې ښي اړخ ته اوږو او په يوه کور کې پناه اخلو.

ما وويل: يوه شېبه ودرېږه!

مور ودرېدو، شا ته مو وکتل، رڼاوې مو ولېدې؛ خو ډېرې تې. په پوخ يقين سره يوې لويې ډلې په مور پسې ځغستل. هغوی که څه هم لرې وو؛ خو د پښو او ښکښلو غږونه يې تر مور رارسېدل. منډو ته مو نور زور هم ورکړ، په آزاد پرتوک کې منډه وهل راته سخت وو، افغان ملگري مرسته راسره کوله، له لاسه يې نيولم او په ځان پسې يې راکاږلم. تېز ځغستو؛ خو د مجاهدينو په پرتله مور په غرونو کې له منډو سره نه وو بلد. هغوی ورو، ورو زمور لوري ته رانږدې کېدل او د پښو غږونه يې اوس مور ښه واضح اورېدل.

افغان ملگري وويل: بې له دمې مندې وهو او هغوی ته په ځغاسته کې ماته ورکوو!
کين لوري ته تاو شوو او په غونډۍ وروختو، په گڼو ونو کې مو مندې وهلې. د مجاهدينو د پښو
غرونه لږ کرار شول؛ خو څراغونه يې يو خوا بل خوا اچول، مور د پخوا په څېر مندې
وهلې... هغوی زموږ په لور ډزې کولې...

په ټوله شوروي کې ما داسې ښکلا ونه ليدله.

تیاره لا نه ورکه شوې چې له جگو غرونو او بیرو ونو یوه هوارداک ته راورسېدو، دا سیدکرم
وو. ټوله شپه موسټری منزل کړی وو، اوس مو هم احساسوله چې مجاهدین راپسې دي. ښي
لاس ته وگرځېدو او په تیاره کې مو د غره په لمن کې کورونه سې کړل. بس زړونه مو ولگېدل، د
ځغستا شیمه نه وه راپاتې؛ خو تېز تلو او د مجاهدينو ډار مو احساساوه. افغان ملگري وويل:
مور باید ژر یوه کور ته پناه وېسو، خلک د خدای د لمانځلو لپاره جومات ته راوځي، آذان ته کم
وخت پاتې دی.

شبهه وروسته په کلي کې وو، ټول کورونه بې نقشې جوړ شوي وو، اوس مو دروازې سې کولې
شوی. له ختو نه د یوه جوړ کور لږکینه دروازه مو په کراره وټکوله. څوک راونه وتل، بیا مو
وټکوله. یوه شبهه مو یو ډډ غږ واورېد، چې خامخا به یې ویل: څوک یې؟ درغلم!
افغان ملگري وويل: مجاهدين يو!

سړي دروازه خلاصه کړه، د خپل آواز په څېر غټ سړی وو، شپې سترگې يې هم لرلې، حيران
شو؛ خو له حیرانۍ سره، سره راغی او په غېږه يې له مور سره سترې مشې وکړې.

افغان ملگري مې راته ويلي وو چې ته باید غلی پاتې شې او د یوه گونگ په څېر سلوک وکړې. زه
غلی وم، سړی له افغان ملگري سره غږېده. وروسته يې کور ته نښاسلو. سړی ډېر کښته پورته
کېده او ځان يې خوش قسمته گانه، چې مجاهدين يې مېلمانته شوي دي. سړی لاړ او مور يې په
کوټه کې کښېنولولو. افغان ملگري ته مې وويل چې ته باید هغه پوه کړې چې زموږ له راتگه
څوک خبر نه کړي. افغان ملگري ومنله.

سړی له دوو کوزو گرمو اوبو سره راغی. (په اوږي کې هم هلته خلک سهار گرمې اوبه
استعمالوي.) وپې ويل: اودسونه وکئ، اوس آذان کېږي، جومات ته به ځو!
افغان ملگري وويل: نه، نه! مور سترې یو، جومات ته نه شو تللی؛ خو باید هیڅوک هم خبر نه
شي چې له تا کره دوه مجاهدين راغلي دي.
سړی یو څه بل ډول شو؛ خو په مجاهدينو ورته شک کفر ښکاره شو، وپې ويل: سې ده.

مور د کور پراخ آنگر ته راووتو، سړی بېرته کور ته لاړ. ما په لاس کې کوزه نیولې وه او نه پوهېدم، څه وکړم؟
افغان ملگري وويل: څه چې زه کووم، راپسې تکراره یې!

اوس رانه هېر دي: خو فکر کووم، لومړی یې لاسونه ومینځل، بیا یې مخ، بیا یې پزه او خوله ومینځل او بیا یې تر څنگلو لاسونه ومینځل، وروسته یې په سر باندې په ځانگړي اندازه لاسونه راکښل او بیا یې پښې ومینځلې، ما دا هر څه تکرار کړل: خو په سړي د لاسونو راکښل سخت وو. د کوتې له کړکيو ښځو او ماشومانو راکتل. آذان وشو، مور بېرته کوتې ته ننوتو. د کوتې په دېوالونو بېلابېلې مذهبي ليکنې راڅپږدې، په لرگینو تیرانو کې ځونديو ټالونه خورل. غټ سړی کوتې ته راننوت، شمله یې سموله، وپې ويل: زه جومات ته ځم، زر راځم!

افغان ملگري مې بیا وریاده کړه، چې څوک زموږ له شتونه خبر نه کړي. سړي سر وښور او لاړ. افغان ملگري پورته شه او خدای یې لمانځه. ما ته یې وويل: راپورته شه، راپسې تکراره یې، کېدی شي چېرته دې په کار راشي.

خو زه ستړی وم او کرار ځملاستم. باید ووایم چې افغان ملگري به د مجاهدينو په سمڅه کې هم د څښاک له اوبو یو څه اوبه ځان ته ذخیره کوې، وروسته به یې غړي ورباندې مینځل او بیا به یې خدای لمانځه... ویده شوی وم...

يو وخت افغان ملگري وښورولم، یو نوم یې راته اخیسته، فکر کووم (عبدالله) یې ويل. ما ته خندا راتله، پورته شوم، غټ سړی، چې نوم مې یې نه دی زده، زما پښو ته په توشک باندې ناست وو، زما لوري ته یې په رحم او مینه راکتل. یوه تقریباً دیارلس کلنه نجلی مې مخته له کوزې سره ودرېده، د لاسو مینځلو لوبی یې رابېرته کړ. د دغې وړې نجلی ښکلا اوس هم زما په زړه کې ښځه ده. تکه سپینه، تورې سترگې؛ که څه هم غاړه یې څیرنه وه او له کالیو یې د ځناورو د خوشایو بوی ته؛ خو ښکلي مخ او ښایسته اندامونو یې د سړي ټول حواس هغه پلو وراړول. سترگې یې داسې کتابونه وو چې ما نشو لوستلی. په ټوله شوروي کې ما داسې ښکلا نه ده لیدلې. آن تر اوسه. زه احساساتي سړی نه يم او نه مې احساساتي څېرې خوښېږي. زه ریښتیا وایم، له دېرشو زیات کالونه اوږي؛ خو هغه نجلی مې له تصور نه نه وځي.

ای افغانی نجلی! ته اوس هم هغه شان ښایسته یې؟

زه ډاډه يم، که ته ژوندی یې نویوه ښایسته ښځه به یې؛ خو وخت به کرکه درېځي. لاسونه مې پرېمېنځل، نجلی لاړه. سړي دسترخوان رابېرته کړ. له ډوډی نه تاو پورته کېده. د شورو چای وو، کوچ وو او د غوا غوړي وو. ملهم لگېدل. تر اوسه پورې ما له ډوډی نه هغه شان خوند نه دی اخیستی. غټ سړی له افغان ملگري سره په خبرو لگیا وو. ما ډوډی خوره، کله، کله به غټ سړي په خاکسارانه ډول راوکتل.

پوهېدم چې افغان ملگري گونگ ورمعرفي کړی يم. زه مور شوم؛ خو زړه مې ويل نوره هم خوره!

غټ سړی د باندې ووت، افغان ملگري په خندا وويل: (عبدالله) څنگه یې؟

ما وويل: دا څه ډول یو نوم دی؟

افغان ملگري وويل: ته صبر وکړه، اوس به بل نوم هم کېږد. دې سړي شل کاله کېږي چې واده یې کړی؛ خو نارینه اولاد یې نه لاره، شپږ لوڼې لري. څو ورځې مخکې یې زوی پیدا شوی دی. ډېر ورته خوشحاله دی، اوس یې راوړي، چې نوم ورباندې کېږد، څو ورځې مخکې یوه ملا نوم ورباندې ایښی وو؛ خو ښځې یې ورته ويلي وو چې دا زما د تره زوی نوم دی، بده خبره ده، اوس نوی نوم غواړي. یوتیکوف څنگه دی؟

مور دواړو وخنډل. غټ سړي ماشوم راوړ، ټوټې یې ترې تاوې کړې وې. ماشوم شني سترگې لرلې. غلی او څیرک راته معلوم شو، ومې ويل، دی به موسیقي رغوونکی یا لیکوال کېږي. افغان ملگري ښکل کړ، بیا یې ما ته راکړ.

سړي بې پایه خوشحالي احساسوله، په سترگو کې یې اوبښکې ښکارېدې. دوه وړې نجونې په وره کې راولاړې وې، کاسو ته یې څرې سترگې نیولې وې. سړي په غوصه وروکتل، نجونې وتښتېدې. ماشوم مې په غېږ کې کلک ونيوه، کېدی شي حالت مې بدل شوی وي، نه پوهېدم؛ خو له سترگو مې اوبښکې راولوېدې او په گڼه ږیره کې مې ننوتې. ماشوم ته مې وکتل او بیا مې له ځانه سره وويل: ته په یو داسې ځای کې دنیا ته راغلی یې چې دوست او دښمن نه دی پکې معلوم، څوک چې تا ته ښوونځی او سرک جوړوي، له هغوی نه خلک کرکه کوي او څوک چې تا په تیارو کې ساتل غواړي، هغوی ته مینه ورکوي...

ماشوم مې افغان ملگري ته ورکړ. يونوم يې ورباندې کېښود، اوس رانه هېر دی؛ خو د (زمري) مانا يې ورکوله، فکر کووم. سړي ماشوم وپوړ او مور له ستړيا ځملاستو، سړي دروازه بنده کړه، مور ویده شوي وو.

***

ماسپښين راويښ شوو. له باندې نه د نجلی چغه راغله. افغان ملگري له کړکې نه د کور انگر ته وروکتل، ما ته يې وويل: دلته راشه!

زه ورغلم، هغه ښايسته نجلی د غټ سړي له لغتو لاندې وه، هغې چغې وهلې. نيم کميس يې په شورو لوند وو، غوا په انگر کې منډې وهلې، پری يې په غاړه کې پروت وو او نيمه پښه يې په شورو ککړه وه. له چوترې لاندې سطل پروت وو، شورو مخکې لړلې وه. بله ښځه راغله، د غټ سړي مېرمن ښکارېده، نجلی يې راپورته کړه. غټ سړي په لاسونو خبرې کولې، لارې يې بادولې، پټکي يې په خاورو کې پروت وو؛ خو غږ يې تر مور سم نه راته. دوو نورو نجونو غوا له پري ونيوله. له مور پناه شول. غټ سړي پټکي په سر کې او د کوټې په لوري راغی. افغان ملگري وويل: غرور به يې نه ورماتوو!

مور بېرته په خپلو ځايونو کې پرېوتو او ومو ښودله چې ویده يو.

سړی راغی، په آرامه لهجه يې وويل: مجاهدينو پورته شئ، د ډوډی او لمانځه وخت دی، مور راپورته شوو، سړي دسترخوان راوړ، هماغې نجلی اوبه او د لاسو مينځلو لوبڼی راوړل، سړي په غوصه ورکتل. د نجلی تورې سترگې سړې اوښتې وې او شونډې يې لږېږدې.

افغان غټ سړيه، تا ته به ستا دغه لور ستا د اوږد عمر لپاره هيڅکله دعا ونه کړي، ته د خپلې لور د خوږې ډوډی داسې چا ته ورکوې چې ستا په عزت او ستا په راتلونکي ملنډې وهي. ته شر او فساد روزي! افغانه ستا ټولنه د ظلم په بنياد ولاړه ده او ظلم تلپاتې نه دی. د دومره ورو نجونو په مخ کې څوک د ظلم او کړکې يادونه هم نه کوي او ته تجربه ورکوې؟ تاسو زړونو ته د تپړه کېدو تمرين ورکوئ! سمه ده...

ډوډی راوړل شوه، سړي ځان خجالته باله چې شورو يې را نه وړې. هغه ويل چې د شورو په ډک سطل کې غوا پښه ايښې وه. وريژي، غوښه او ښوروا وه، ما له افغانی غوښې سره مينه لرله.

غټ سړی له افغان ملگري سره رغېده. ما ته معلومېده چې په يوه شي نه سره صلاح کېږي. په اخره کې غټ سړی غلی شو او ظاهراً داسې ښکاره شوه چې د افغان ملگري خبره يې ومنله. ډوډی وخورل شول او غټ سړی لار. افغان ملگري وويل چې سړی غواړي مور په شپه کې له کلي وځو.

ما ورته وويل: سمه خبره ده، مور بايد د شپې ووځو!

افغان ملگري وويل: سمه ده چې مور به د شپې ووځو؛ خو فکر کووم، هغوی مور نه پرېږدي، هر ځای لتول روان دي.

– نو ته څه فکر کوې، چې هغوی دلته هم راځي؟

– هغوی هر چېرته ځي.

– که مور د ورځې ووځو، څه ستونزه ده؟

– غټ سړی وايي چې د ورځې د شورويانو او خلقيانو قوې گرځي، هسې نه په ورېښ شئ!

– آه...کم عقل غټ سړی...اوس به بيا اودس راباندې کوي؟

– نه، دا ځل غسل درياندې کوي، اوبه مې راوغوښتې، لامبو او د شپې څو.

ځانونه مو ومينځل، تور خيري رانه روان وو. سړي ته مو وويل چې څوک زموږ له شتونه خبر نشي، بيا هغه لمانځه ته لار او مور ویده شوي وو.

هغه زما سکه ورور وو!

يو بدرنگ غږ يې پورته کېده، يو څو توري مې ترې تفسیروول (اې د پېنزا کله، مور دې رږوو، څه او خپل وطن ته دې لاړشه!)

افغان ملګري وويل: قومندانه وګوره، يواځې دوه کيلو متره لاره پاتې ده!

ريښتيا هم په تياره کې له مور تقريباً دوه کيلو متره وړاندې د افغاني پوځيانو قرارگاه ښکارېده. مور د غره په سر ولاړ وو. افغان ملګري تېزه، تېزه ساه وهله. مور کولی شول بې له وېرې ۱۵-۲۰ دقيقې د غره په سراسر ترحاح وکړو؛ ځکه مور کولی شول د غره ټولې خواوې وڅارو او د اړتيا په وخت کې ډزې وکړو. مور روان وو، ماښام، ماښام او شپه هم په تګ تېره شوه، کله ورو، کله تېز، کله په ستړيو قدمونو، کله په منډه؛ خو پرته له دې چې ودرېږو، همداسې په مخ روان وو، تر څو چې د شين پوښو عسکرو په پوسته مې سترګې خوږې شوې. د غره له سره مې د سر په اشاره انقلابيانو ته سلام ورکړ.

مور د درې په منځ کې په تېرې شوې لارې ورهاخوا انقلابيان د خپل سترې منزل منزل وباله. شا ته مور اوکتل، هوار دښتونه او غرونه مو تر شا پرې ايښي وو. اوس د خطر په پېښېدو ډاډه نه وو او مطمئن وو چې ساعت يونيم ساعت وروسته به له انقلابيانو سره يو. کرار ځملاستو او لويو پريښو ته مو ډډې ووهلې. سترې او وړې وو. ما خپله برخه خواره خوړلي وو. افغان ملګري په وچه ډوډۍ کې لږه غوښه تاو کړه او رايې کړه. د وړې ځناور په څېر مې په يوه وار له ستوني تېره کړه.

خپل ماضي ته فکر وپورم. د ماشومتوب له يادونو نيولې، آن تر اوسه؛ هره شېبه مې تر سترګو تېرېده. يو وخت ماشوم وم، پلار مې ناروغ شو، درس مې هم وايه او کورني مصرفونه مې هم پوره کول؛ بيا ځوان شوم او حربي زده کړې مې شروع کړې، آيوانکه مې وليدله او د ژوند خواږه وختونه پيل شول، بيا د شوروي او خلکو لپاره جګړې ته راغلم، خپله کورنۍ مې پرېښوده، خپل خواږه ملګري مې له لاسه ورکړل، په روحي ستونزو اخته شوم او له آيوانکې لرې شوم. د چا له لاسه؟ د افغانانو له لاسه.

ما يو ناڅاپه چغه کړه: يو افغان هم نه پرېږدم، زه د خپلو ملګرو غچ اخلم!

افغان ملګري غلی ناست وو او لويې پرېښې ته يې ډډه وهلې وه. سترګې يې له خوبه ډکې وې. ما دا هېر کړي وو چې يوه افغان ته مخامخ ناست يم او ستونزې يې راسره

مور بايد د ماښام له تيارې خپرېدو وروسته له کلي وتلي وي. همدغه ډول مو وکړل. کله چې غټ احمق سړی له لمانځه راغی. مور ورته وويل چې څو، کور ته لاړ. لږه شېبه وروسته راغی، په دوو پاسټو کې يې د پسه غوښه تاوه کړې وه، وپې ويل: په لاره کې به يې وخوړئ!

ما کور له نظره تېر کړ، بيا په احتياط راووتو. ټول خلک خپلو غارونو ته ننوتلي وو. په بېره، خو په احتياط له کلي راووتو، چپ لوری مو پېښو ته ورکړ، شا ته مور اوکتل، کلی د ويده لېوه په څېر ښکارېده. هر خوا ته ډار غالب وو او هر شی، هر شی خورونکی ښکارېده. افغان ملګري مې تعقيبواوه، هغه په مسخرو وويل: (عبداللله) راتېز شه!

ما وخنډل، بيا يې وويل: قومندان صيب مور بايد راتېز شو، کېدی شي هغوی په کلي کې وي او د دوو تېښتېدلو بنديانو پلټنه به کوي، کېدی شي غټ سړی هم په حقيقت پوه شي او په مور پسې رامنډه کړي. مور بايد تېز لاړ شو!

— سم وايې! دا غرونه څومره کرکجن دي!

— کېدی شي دلته لېوان هم وي، آبادي کمه ده. ډارونکي ځناور دلته د غرونو لمنو ته راکوزېږي، هغوی ډېر زورور دي، چې يو ځل څوک رالاندې کړي، بيا يې ترې خلاصی نشته.

افغان ملګري غلی وو، تېز روان وو. غرونو ته ورنږدې کېدو. مور بايد نيم ساعت نور هم تېز منزل کړی وی، تر څو جنوب لوري غرونو ته ورسېږو. د غره په لمنو کې مو بيا د خطر وروسته سره مقابله کولی شوه؛ ځکه کولی شو شول ځان يو ځای پټ کړو، يو ځای مورچه ونيسو او ډزې وکړو. افغان ملګري په راتلونکي غږېده او مور د غره د لمنې په لور روان وو. مور وېره هم احساسوله او کله، کله به مو شا ته وکتل؛ خو هر څه ويده وو. د روانې جګړې آغېز په هر څه ښه پوره ښکارېده، آن د آسمان د ستورو د ځلا خوند هم نه وو. د پسرلي باد هم خوږ لګولې.

وگالې. ما فکر کاوه چې هغه به بيا د تېر په څېر غلی پاتې شي او وبه وايې چې زه له تا سره يم؛ خو نه!

هغه، هغه څه وويل چې ما يې تمه نلرله او ټول عمر يې نه وو ويلي. هغه په ډېر تيب او خوبولي غبر وويل: او تاسو چې په زانگو کې واړه ماشومان ووژل، د هغوی بدل به څوک اخلي؟ د خلکو مالونه او ناموسونه مو ولوتل، په ژونديو مو خاورې واړولې، له خلکو مو نوکان وباسل، د بدن غړي مو ترې پرې کړل او د خلکو راتلونکي مو تباہ کړ... د دې خلکو غچ به څوک اخلي؟ آيا هغوی ستا په څېر کورنۍ، ملگري او هيلې نه لري؟

زه غلی او حيران وم، ډېر حيران: ځکه هغه څه مې اورېدل چې هيڅکله مې نه وو اورېدلي. په ډېره حيراني مې وويل: دا ته څه وايې افغان ملگريه؟

هغه ستړی وو او خوب ورته، کرار يې وويل: زه رېښتيا واييم، تاسو خو مور په وينو ولېولو!... آه... کالي دې وباسه، اوس مور له خطرې لرې يو، هسې نه چې عسکر موبې له خبرداري وولي.

بيا پاڅېد او په داسې حال کې (چې کالي يې باسل). وويل: دا خاوره هيچا هم نه ده نيولې، نه چنگېز او نه انگرېز. د هر چا غرور دلته خاورې شوی. هر اوچت سر دلته ټيټېږي، که زما مې قومندان، غچ مچ پرېږده، برستي دې ټولوه او شوروي ته څه؛ هسې نه لکه د نورو عسکرو غونډې ستا پتلون هم دلته پاتې شي.

زه حيران وم او په وازو سترگو مې افغان ملگري ته کتل، زما په خپلو غوږو باور نه راته، افغان ملگري بيا وويل: قومندان کالي دې وباسه، کښته کېږو!

زما په بدن کې وينه وايشېده، هيڅکله مې داسې خبرې نشوې زغملې؛ ځکه مور مې راته ويلي وو (لومړی، شوروي) زه له خپله ځايه پورته شوم او افغان ملگري مې له ستوني کلک ونيو، يو بل ډول حالت وو، په کرکه او غوصه مې وويل: ته څه ډول خبرې کوي، تيب فطرت انسانه؟ افغان ملگري زه پورې وهلم، يو متر وړاندې ولوبدم، سر مې له پرېنې سره کلک ولگېد، وپې ويل: ډېر مه غورېږه، درځه چې کښته شو!

ما له پخوا ډېر درد احساساوه، په وېښتانو کې مې د تودې وينې احساس وکړ، بيا راپورته شوم، غوښتل مې په يوه کلکه لغته يې په خېټه کې ووهم او لاندې يې

ورغرووم. افغان ملگري خان څنگ ته کړ، وروپې وويل: سرزوري مه کوه، کالي دې وباسه، کښته کېږو!
— زه دې وژنم!

افغان ملگري ترېخ وموسېد، د ستورو تې رڼا ته يې له سترگو رالوبدونکې اوبښکې وځلېدې، په خاکسارانه انداز يې وويل: ومې وژنه! مور خو ستاسو تبخ ته پيدا يو، هه واخله!... غږ يې بدل شو، په غره کې يې انگازې خپرې شوې... واخله! د ملگرو غچ دې له ما واخله، زه د خپل ورور غچ له چا واخلم؟... واوړه قومندانه! تا چې په سمڅه کې په چا اورمېږ تاو کړ، هغه زما سکه ورور وو.

زړه مې ولوبد، دا غږ مې څو واړه په مغزو کې تاو راتاو شو (هغه زما سکه ورور وو، هغه زما سکه ورور... د افغان ملگري له خوږې لارې بادېدې او پرېه يې په تېزۍ سره بشورېده... يواځې تاسو د ژوند او غچ اخیستلو حق لري؟... پوهېدم چې د افغان ملگري احساسات يو بل رنگ خپلوي. په زړه کې يې د غچ راپارېدلي احساسات او په خوله يې سخته يادونه؛ کرکچنه وه، له غاړې مې بايد ټوپک راکوز کړی وی او کار مې ترې اخیستی وی. د غره له سره مې قرارگاه ته وکتل، برجونه يې روښانه وو، ورسېدو تقريباً يو ساعت مزل غوښت، ما نور د چا د ملگرتيا د اړتيا احساس نه کاوه. د ټوپک شپېلۍ د افغان ملگري سيني ته سيخه شوه. دا لومړی ځل وو چې په ماشه مې گوته لړزېدله؛ خو کار يې پرېښود. افغان ملگري تېز غږېده او له سترگو يې اوبښکې مېږدې... ډز شو. افغان ملگري آخ کړل، په ځمکه ولوبد، څو تېرې هم ورسره ورغږېدې. ما افغاني کالي وويستل، افغان ملگري سلکې وهلې.

افغان ملگريه ما وېښه! زه په رېښتيا سره متأسف يم. ما بايد د ژوندي پاتې کېدو لپاره داسې کړي وی، زه د افغانستان د شوروي کېدلو لپاره راغلی وم او بايد د خپلو ملگرو غچ اخیستې ته تم شوی وی، زه له هر څه نه زيات شورويتوب ته لومړيتوب ورکوم. په خپله فکر وکړه، ما خپل ملگري له لاسه ورکړي وو او د غچ اخیستې لپاره مې چې څوک بايد مخته راغلي وی، وژل؛ نو تا به د خپل ورور لپاره زه نه وژلم؟ ما وېښه! زه ستا هغه زحمتونه چې زما د خلاصون لپاره دې کړي وو او د خپلې خوږې ډوډۍ دې له ما سره نيموله؛ نه هېرووم. زه اوس هم ستا نوم په درناوي يادووم (افغان ملگري) چې زما د ژوندي پاتې کېدو لپاره يې د هغه چا وژنه وزغمله چې له يوه پلاره يې پيدا وو او له يوه تي يې شودې رودلې وې. افغان ملگريه، زه ستا وفاداری ته سلام کوم، ته په ما گران يې! په هر حال...

د افغان ملګري وروستی سلګی وې، زه باید له غره راکښته شوی وی. خپل هغه ملګری مې پرېښود چې بې شمېره خاطرې مې ورسره وې. هغه په ډېره سختۍ په بنده، بنده لهجه راغبر کړل: قومندانه... له هغې... هغې بلې ډډې ورتاوشه!... بې له دې چې وروګورم، د غره بلې ډډې ته تاو شوم او قدمونه مې چټک کړل... افغان ملګري په ستونزه راغبر کړل: قومندانه!... شوروي ته چې لاړې، خلکو... خلکو ته وایه... وایه چې افغانان وفاداره... خلک وو. او افغان ملګری د تل لپاره سوړ شو.

شورويان په اسانۍ نه مري!

مور باید نه وی بېل شوي؛ خو د يوه نفر د مړه کېدو خبره وه، له دې وړاندې چې زه مړ وی؛ باید هغه مې وژلی وی.

نه پوهېدم څه وخت دی؛ خو که د رڼا په اساس مې قضاوت کولی؛ نو سپېدو چاودلو شروع کوله. ټوپک په غاړه، په رسمي يونيفورم کې مې غرور احساساوه او د انقلابيانو په لور ورنږدې کېدم. د پښو لاندې مې تېرې رغړېدې. په واقعیت سره په افغان ملګري خپه وم او هره شېبه راته سترګو، سترګو ته کېده.

(افغان ملګری ووژل شو. که پاتې وی، ستونزه يې راته جوړوله، په يوه نه يوه بهانه يې وژلم او د ورور غچ يې راڅخه اخیسته. ښه شو چې ومې واژه، ښه شو. که هر څه وو افغان وو او بيا په ځانګړې توګه پښتون وو. که په حقه يا ناحقه مې د هغه ورور وژلی وي، غچ يې راڅخه اخیسته، هغه مې د عسکرۍ په وخت هم څاره، يو ضدي؛ خو حوصله ناک سپری وو او...) کله مې چې فکر شو، نيمايي لاره مې وهلې وه، دغه ټولې خبرې مې له ځانه سره په لور غبر کړې وې. له يوګنده ذهني حالت سره مخ وم، ترې وتم؛ خو خورونکي او خورونکي فکرونه راسره څنګ په څنګ په منډو وو. ما هيڅکله نه غوښتل د هغه څه په باره کې فکر وکړم چې (بد) وو او شوروي ته يې گواښ پېښاوه؛ خو خلک وايي (هغه څه چې غواړې يې، نه پېښېږي).

زه په دې پوره ډاډه وم چې هغوی زما څار پرې ايښی؛ خو له دې سره، سره به مې بيا هم شا ته وکتل. په سهارنۍ لره او تازه رڼا کې هر څه تقريباً د ليدلو وړ وو. له لرې د چرګانو آوازونه راتلل او زه د انقلابيانو قرارگاه ته (چې د انقلابيانو بيرغ پرې رېښه). ورنږدې کېدم، تردې چې اوس په برجونو کې ولاړ سرتېري ښکارېدل او کېدی شي په دغه تازه رڼا کې يې ما ته هم فکر رااوښته. زه تېز، خو محتاط تلم، د برجونو د سرتېرو له لوري د يوې لوبې چغې په تمه وم.

که چېرې له ما سره افغان ملګری وی؛ نو بيا به کار بل ډول وو؛ هغه به په ډېره زورتيا په افغانی ژبه ورچغه کړې وه (مور دوستان يوا!).

***

افغان ملګرو مې ښه هرکلی وکړ او له خبرو يې وپوهېدم چې ما له مجاهدينو سره مياشتې تېرې کړې دي. درېښي مې ومينځله، ږیره، بربت مې وخرېيل او څو مياشتې

وروسته مې په آيينه کې وليدل. له پخوا مې ډېر فرق کړی وو، په مخ کې مې هډوکي ښکارېدل او سترگې مې تنگې شوې وې. زما څېره بېخي يوه بېچاره موسيقي ږغوونکي ته ورته شوې وه.

په سبا ورځ د څو افغان عسکرو په بدرگه په پوځي موټر کې د گردېز قول اردو ته لاړم. د يوه داسې سړي په ډول مې فکر کاوه، چې له يوه اوږده تبعيد وروسته خپل هيواد ته راستون شوی وي. شورويان ملگري مې وليدل، هر يوه يې له روغېر مخکې ويل: مور خو ستاسو د مرگ خبرونه خپاره کړي وو. (شورويان په آسانی نه مري!) ما وويل.

قومندان يوه شېبه په غېږ کې ټينگ نيولی وم. کېدی شي اوبښې يې تويولې؛ خو له ما يې د پتولو هڅه کوله. قومندان چای راوغوښت او د هغه په دفتر کې يوبل ته مخامخ کېناستو. هغه هم ويل چې مور ستاسو د مرگ خبرونه خپاره کړل. د مېز په سر د گوند بيرغ نيمکښته وو. ما د الکسي برخليک ورته ووايه او خپله کيسه مې هم ورته وويله.

له حيراني سره، سره يې سترگې وځلېدې او په ملا يې وتپولم، وپې ويل: ته آتل يې! بيا يې په داسې حال کې (چې د منفي خواب په تمه وو.) وويل: ويلاډيمير، کور ته ځې؟ – کېدی شي نه!... يقيناً نه!... بيا مې وخنډل... مور يو بل شوروي جمهوريت جوړوو! د قومندان وره، يې برېتو خوله هم خلاصه شوه، هغه خنډل.

تر ډېره په روانې وضعې وږغېدو، بيا د خپل کاري مېز شا ته تاو شو، د مېز روک يې راکش کاوه او ويل يې: ستا په نامه څو خطونه راغلي وو، يو څو دې د پلار وو او له مسکو نه هم يوې پوځي مامورې يو خط رالېږلی وو... لټول يې... پوځي ماموره (آيوانکه) کېدی شوه او زه د هغې د خط په انتظار وم... قومندان (چې د ډگروال رتبه يې لرله)، څو خطونه (چې په تار ټرلي وو.) د مېز له روکه راواخيستل او په داسې ډول يې رامخته کړل، لکه يو لوی احسان يې چې راباندې کړی وي. ما هم څومره چې په کار وو، مننه ترې وکړه. ما په ډېره لېوالتيا د ليکونو پاکتونه تر نظره تېرول. ډېری يې ساده پاکتونه وو، د دوی په منځ کې يو د گلدار پاکت لرونکی خط هم وو، د آيوانکې له لوري وو. که څه هم لېوالتيا مې ډېره وه چې د آيوانکې خط وگورم؛ خو د آيوانکې خط مې د يوې آرزبښتناکې تحفې په څېر آخر ته پرېښود. لومړی مې د پلار او مور خطونه وليدل. د جملو جوړښتونه او د ليکونو ډولونه د پلار جان وو؛ خو خط مې د مور وو چې په بېلابېلو رنگونو يې کښلی وو.

هغوی په خپل صحت غږېدلي وو، بيا يې له ما غوښتي وو چې په ځوابي ليکونو کې د خپل صحت، دندې او د تېرېدونکو شپو، ورځو په اړه ورته وليکم. په يوه ليک کې مور خپل خپگان ظاهر کړی وو او ويلې يې وو چې بايد ورشم.

زه د ډگروال په دفتر کې ناست وم، کله مې چې د مور او پلار ټول خطونه وليدل، سگريټ مې ولگاوه او په څوکي کې مې ځان ښه جوړ کړ. ډگروال زما لپاره د نوي پرسونل جوړولو په اسنادو لگيا وو... په ډېره حوصله او احتياط مې د آيوانکې د خط پاکت سرخېرې کړ، ومې ويل هسې نه خط ته کوم زبان ورسېږي. ما يو وار بيا د پاکت منځ وکوت، هسې نه چې کوم يادداشت پکې پاتې وي؛ خو پاکت خالي وو. په خط کې يې پته مسکو ليکلې وه، فکر مې وکړ چې آيوانکه په مسکو کې دنده ترسره کوي، په هر حال...

ليک مې راواخيست او په لوستلو مې پيل وکړ، هغه ټول خطونه اوس هم له ما سره پراته دي او د آرزبښتمندو شيانو په توگه يې ساتم.

هغې ليکلي وو... (د پسرلي د لمانځلو په موخه مور رخصت شوي وو، خو ورځې مسکو ته لاړو. هغلته مې له ډېرو ملگرو سره وليدل؛ خو ستا کمی احساسېده او دغه احساس دې ليک ليکلو ته مجبوره کړم. د هغه چا په منځ کې (چې د خپلو رخصتو په لومړيو کې ورسره وغږېدم.) داسې يو دوه کسان هم وو چې تازه د افغان له کرغېرنې جگړې راستانه شوي وو. هغوی هغه څه ويل چې تر اوسه به چا نه وي اورېدلي. که مور د افغانستان يادونه کوو او د ظلم په برخه کې په ويلو کې هر ډول خبره وکړو، مبالغه نه ده. دغلته (افغانستان کې) هر څه ترسره شول... ته بايد هوښيار اوسې او د هرې پېښې پېښېدلو ته متوجه يې؛ ځکه په دې ډول کرغېرنه مخکې او جگړه کې له هر چا سره هر څه پېښېدی شي. ته د ادبياتو ټولگي ته نه يې تللی، جگړې ته تللی يې او داسې جگړې ته تللی يې چې زه او ته وړاندې په ږغېدلي وو. که وخت دې پيدا کړ، ليک راولېږه! راباندې گران يې! آيوانکه.)

د بې وسه افغان چاودې پېښې!

ليک مې بيا ولوست، هسې نه کومه کلمه يا جمله رانه پاتې وي. سترگې مې سوځېدې. فکر کووم اوښکې پکې راغونډې وې. کله مې چې د ټولو ليکونو لوستل خلاص کړل، فکر مې وکړ چې د خوابيه ليکونو ليکلو ښه وخت دی. ډگروال ته مې وروکتل. هغه د مېز تر شا ولاړ وو. چپ لاس يې په تشي ايښی وو او ښی لاس يې سر ته نيولی وو، څه شی ترې ورک وو او په اړه يې سوچ کاوه. ما وويل: زما د مرگ خبر په شوروي کې زما مور او پلار ته هم رسېدلې دی؟ قومندان يو ناڅاپه متوجه شو، وپې ويل: آه؟

ما بيا خپله خبره تکرار کړه. هغه وويل: هيڅکله نه! کله چې څوک بې درکه شي، يا مړ شي او جسد يې لاس ته رانه وړو؛ په اړه يې کورنۍ ته خبر نه ورکوو!
— سمه ده!

ما د دوو خالي پاکټونو او کاغذونو غوښتنه وکړه او د ليکونو په ليکلو مې پيل وکړ: لومړی پلار او مور او بيا ايوانکې ته. يواځې يو، يو ليک مې ورته وکيښ. قومندان ته متوجه شوم، د آسنادو په برابرولو لگيا وو او کومه عشقي سندره يې زمزمه کوله. هغه يو ډېر ټوکی او تېرېدونکی سړی وو؛ خو د جگړې په ډگر کې بيا برعکس.

له خپلو نويو ملگرو سره (چې د نومونو پرته مې يې د نور څه په باره کې معلومات نه لرل)، د کوشن جگړې ته روان شوم. له مور سره افغانان هم وو. چې د هغوی له ډلې يو برېت خرپيلی ژباړن هم وو، شپې سترگې يې لرلې او يوه روسي ته ورته وو. مور د يوه جور شوي پلان له مخې هلته نه تلو، يواځې مو د ټاکلي ځای نقشه راسره واخيسته او په څو پټی ډاره ټانگونو او يوه زغره وال گاډي کې د زرمته په لاره کوشن ته روان شوو. کوشن له کردېز قول اردو نه لوبديځ لوري ته يواځې په څو کيلو مترې کې پروت وو. دغه ساحه د ځدرانو آشرازو (چې قومنده يې د جلال الدين حقاني په غاړه وه) له لاس لاندې وه. څارگر و معلومات راوړي وو چې له دوی سره څنگ په څنگ بهرني جنگيالي هم د شورويانو او ملاترو په ضد يې جنگېري. افغان مجاهدين د دې تر څنگ چې ويل يې، مور يواځې په ځان تکیه لرو. بيا يې هم پردي سخت دريځي بارسومانان (د شورويانو له لوري مسلمانانو ته تحقيري کلمه) افغانستان ته راوستل، په کورونو کې يې پناه ورکوله او د جهاد تر نامه لاندې يې جنگول. په هغوی کې ډېر تکړه ډاکټران او اينجنران هم موجود وو، چې ډېری يې د منځني ختيځ او پاکستان هيواد وو. افغانانو ويل چې مور شوروي ته په يو ټوپک او کوټک ماته ورکوو او ماته مو هم ورکړه. له هغوی نه به مناسبه وي چې وپوښتل شي (د سټېنگر مزابلو فابريکې د افغانستان په کوم ولايت کې وې، ننگرهار، لوگر يا هرات کې؟) هيڅ چېرته! آشرازو د نفتي شېخانو په تېلو اور بلاوه، آمريکايي وسلې يې دزولې، انگرېزي نړيوال تبليغات ورته کېدل او پاکستانيانو په مکارو سترگو قرآن (کریم) ورته ژباړه. ټوله نړۍ شوروي ضد وه.

مور په لاره په خپل راتلونکي يرغلېز برید بحث کاوه. افغانانو زياته ونډه اخيسته. افغان ژباړن يې په ډېره مينه، لېوالتيا او خوږه ژبه خبرې ژباړلې. زما فکر يې له لومړيو ځان ته اړولی وو. زموږ هدف دا وو چې د روحاني بابا له لوري د کوشن او آغزن غرونو ته د شا له لوري راوگرځو او د هغو ټوپونو دستگاوي ونروو چې عامه خلکو ويل (دا غيبي ټوپونه دي او خدای يې راتوغوي).

د معلوماتو له مخې له دغو غرونو په ورځ کې دوه، درې ځلې دوه يا درې توپونه توغول کېدل. سهار، ماښام يا مازديگر، رنده بڼه يې لرله او ډېری وخت يې قربانيان ملکيان وو او عامه ځايونه يې نړول.

د دغو خبرو په دوران کې ما دوو افغان ملگرو ته (چې په زغره وال موټر کې له ماسره ناست وو)، فکر کاوه، د هغوی څېرو خاکسارانه بڼه خپله کړې وه او زه پوهېدم چې هغوی لاهم روحانيت ته عقيدت لري.

ما ويل: بې له دې چې په لاره کې ځانونه ښکېل کړو، مستقيماً په دستگاه برید کوو!

خو افغان ملگرو ويل چې نه، له تر ټولو لوی خطر مور ته په لاره کې متوجه دی. په دغو غرونو کې د آشراو لوی مرکز دی او آشراو يې د امنيت لپاره ځای، ځای پيرې درولې دي.

ما وويل: نو بايد...

— بايد يوه ډله په لاره کې آشراو بوخت وساتي او بله دې له موقع ګټه واخلي او مخ په وړاندې دې لاره شي؛ داسې به هر څه بڼه پای ته ورسېږي.

— که مور دوه ځايه بوخت واوسو؛ نو کېدی شي جگړه سخته شي.

— کېدی شي؛ خو امکان يې کم دی، مور به په حوصله او قوي مُرال وړاندې خو!

— سمه ده؛ خو مور بايد همغږي واوسو، د يو بل مرستې ته مو اړتيا پيدا کېږي.

په دې ډول نو پلان ورو په ورو جوړېده او مور په کنډيو کې لارو باندې جگړه ييزې ساحې ته تلو. هر لوری خر، پر وو. په ټوله مخکې د کرکې خر گرد پروت وو. په ځينو ځايونو کې د شنو ونو څانګې هم له دورو ډکې وې. زمور شوروي ورونو چې هغلته کوم پلونه د لارو په سر په خوړونو جوړ کړي وو؛ افغانانو هغه نړولي وو او يواځې يې د کانکرېټ له ماتو برخو ښکارېده، چې دلته يو وخت پل وو او افغانان پرې تلل، راتلل...

مور وړاندې تلو، په خپله بریا باندې يقيني نه وم؛ ځکه له ما سره په ډله کې ټول ۱۸ - ۱۹ کلن ځوانان وو او يواځې يې د توپک د پورته کولو توان لاره.

مور له داسې خلکو سره جگړه کوله، چې جگړه يې ورځنی ضرورت باله او خوند يې ترې اخيسته. د خپلو نورو قومندانانو په اړه څه نه شم ويلي؛ خو که د خپل ځان په اړه ووايم؛ نو ما په افغانانو باندې ډېره تکيه کوله. هغوی يواځې دومره غوښتل چې په ملا وټپول شي او ورته وويل شي چې اټل دی اټل! بيا نو جگړه دوی ته پرېښودل

کېده، په ډېر بڼه شان سره يې مخته وړه او د خپلو افغانانو په وژلو ډېر بڼه پوهېدل. مور (شخصاً زه) د داسې پېښو شاهدان هم يو (يم) چې افغانانو به شخصي بدی هم په رسمي يونيفورم او د مجاهدينو د نامه لاندې سره پالې. بيا خو يې چا پوښتنه هم نه کوله چې څوک، چا ووژل؟

دوی ته خبر ورکړل شوی، که څنگه؟ مقاومت نه پيلوي. (ما وويل)

افغان ملگرو وويل: د داسې پېښو نه هر څوک ژر خبرېږي.

— آه... افغان ملگرو، تاسو هيڅ شی نه حيرانوي!

مور آغزن ته رارسېدلې وو، يوه شېبه ودرېدو. زه له موټره ورکېسته شوم، افغانان هم راپسې راکېسته شول. هره خوا آرامي وه او وړوکی خر کلی يوې سترې چوپتيا رالاندې کړی وو، آن د ژوند يوه کوچنۍ نېسه هم نه ښکارېده. له دې سره، سره چې آرامي وه، ما د يوې سختې جگړې وړاندوينه وکړه. يوه شېبه آرامي وه؛ خو وروسته مو د افغانانو له قهره ډکې چغې واورېدې، مور وارخطا شوو او ومو ويل چې په دام کې ولوبېدو. مور وغوښتل چې ژر تر ژره خپلو موټرو ته پورته شو او د دفاع لپاره ډزې وکړو؛ خو اوس ډېره ناوخته وه، افغانان له خپلو غارونو راوتلي وو او مور يو ځل بيا د هغوی په لاسونو کې گېر وو. هغوی له مور راجا پېر شول او د وړو لېوانو په څېر يې مور ته راکتل، تنکيو شورويانو چغې وهلې...

له دې سره، سره چې ډار شوي وو، دې خبرې ته حيران وو چې له هغوی سره هيڅ وسله نه وه. د هر يوه سره په لاس کې يو، يو موتی وړې تيرې وې. ټانگونه يې پرې وېشتل او (الله اکبر) نارې يې وهلې. ما امر وکړ (ټول وولئ!)

د ټانگونو په سرد وېلې دهشکو او د پوځيانو د توپکو نلونه د راپارېدلو افغانانو سينو ته ورواوښتل. يو ناڅاپه ډزې شوې او قهرېدلي افغانان په سرو وينو کې لت پت په يو بل پسې په مخکې پرېوتل. د شورويانو له خولو بې اختياره چغې وتلې او لارې يې بهېدې. آرامي شوه او هيڅ داسې نه شول ويل کېدی چې دلته شېبه وړاندې څه خبره وه. مور د نورو احتمالي بریدونو وړاندوينه هم کوله.

افغان ملگري يوه شي ته متوجه وو. له موټره يې توپ کړل او يوه افغان ته (چې وروستی سلګی يې وهلې) ور منډه کړه، زه هم ورکېسته شوم. افغان اوږده پريه لرله او پتکې يې په خاورو کې پروت وو، شونډې يې سپينې اوبستې وې. هغه په بنده، بنده ژبه يو څه ويل، افغان ملگري يې خبرې راژباړلې: دوی ته قومندان دا تيرې ورکړې چې

پير صاحب دم کړې دي او هره تيره د دې ورتيا لري چې د تانگ له پولادي اوسپنې پورې وورې ووي او يوه چاودنه رامنځ ته کړي.

آخ افغانانو! په يوه کوچنۍ تيره هم تانگ الوځي؟ دا نو کوم منطق مټي.

افغان وويل: نور څه نشي ويلي، کيسه به يې ورخته کړو!

هغه د افغان سپني ته ټوپک ونيو؛ خو ما يې مخنيوی وکړ او ومې ويل: نه! دا بايد په بل شکل ومري.

د لومړي تانگ چلوونکي ته مې امر وکړ. هغه تانگ راتاو کړ؛ خو يو څه صبر کولو ته تماوه.

ما په زوره او قهر چغه کړه؛ حتی که لاس دې هم ولرژېدل، شوروي ته وفادار نه يې او د خيانت په جرم دې سر درغوځوم!

د تانگ له سايلنسره لويي ووتل او حرکت يې شروع کړ. ټولو عسکرو سترگې پټې کړې او څوک چې د تانگونو په سر دهشکو ته ولاړ وو، ننوتل. يواځې ما، چلوونکي او افغان ملگرو صحنه ليدله. د تانگ چپه پټی د افغان پښو ته سيخه شوه، دوه متره فاصله يې لرله. افغان ټول قوت راټول کړ، چغې يې کړې او د راپورته کېدو هڅه يې کوله؛ خو افغان ملگري ټينگ نيولی وو او حرکت ته يې نه پرېښوده. تانگ يو متر ورنږدې شو. د افغان لوڅي، چاودې او خپرنې پښې لږژېدلې او مخ يې له قهره سور اور اوبښی وو. نيم متر... اوس مو د تانگ له گېرزا سره د افغان د هډوکو د ماتېدو ريغ هم اورېده. افغان چغې وهلې... ملگري شېبه په شېبه صحنه څارله او افغان يې ټينگ نيولی وو. افغان ته د تانگ چپه پټی تر زنگنو ورسېدلې وه. هغه په دواړو لاسونو د تانگ پټی نيولی وه او د لرې کولو هڅه يې کوله؛ خو نه کېده، پټی تر خېټې ورسېدلې وه او افغان يې تر نامه له مخکې سره سرېښ کړی وو. يوه شېبه يې د پښتۍ هډوکي ورمات کړل او بيا تر سره وورسېدل. د افغان سرد يوې لويې هندوانې په څېر وچاود او ويښې او ماغزه يې يو لوری بل لوری خپاره شول. تانگ تېر شو. هغه وجود، چې څو شېبې وړاندې يې د غرور چغې وهلې، اوس داسې پروت وو لکه پلستر شوی دېوال، چې د گوند د بېرغ رنگ ورکړل شوی وي. تانگ ودرېد. عسکرو سرونه راپورته کړل؛ خو هيڅ يوه افغان ته د ليدلو جرأت نه لاره. د تانگ نيمايي پټی په وينو سره وه.

ما وويل: وړاندې ځو!

... او روان شوو.

کېدونکو پېښو او سلوک ځوانکي شورويان مضطربول او په سترگو کې يې له پخوا زياته کرکه ښکارېده؛ خو مور بايد دا هر څه کړي وي؛ ځکه چې جگړه وه، بايد مخ

ته مو وورې وي، خپل غچ مو اخیستی وی او د لويې شوروي او انقلاب بقا مو تضمین کړې وی...

مور د حرکت په حال کې په دوو ډلو ووېشل شوو، په لومړۍ کې زموږ زغره وال کاډی وو چې يو تانگ هم راسره مل وو. دوهمې ډلې مور تعقيبولو او د اړتيا په وخت کې يې مور ته پوښښ راکاوه. شل يا دېرش دقيقې مو په خړه دښته کې مزل وکړ، لوړو غرونو ته له بلې ډډې راتاو شوو. دښتي حشرې په مځکه پرتې وې او نرم لمر ته يې يو ځانگړی د ځملاستلو انداز خپل کړی وو. مور اوس په يوه خړه دره کې (چې د ضرورت په اندازه يې اوبه هم لرلې)، روان وو. له غرونو نه د احتمالي ډزو او په لارو کې له کرل شويو ماینونو نه ډارېدو؛ خو بيا هم وړاندې تلو او خپل هدف ته نږدې کېدو.

زاره کمونستان مور په جگړو کې ښکېلوي، دغو کارونو ته مور هغوی راکش کوي. (ما وويل) ماشوم او تنکي زلي شورويان چې اوس يې بايد زلفې لوبولی؛ گوتې يې په ماشو وې او هره شېبه له روجي ستونزو کېدل.

مور مخته تلو او ما د افغان ملگرو سترگې څارلې. هغوی عادي وو؛ خو شوروي ملگري افغانستان ته په راتلو پېښمانه ښکارېدل. ما ليدل چې شوروي ملگري په ځان د رسمي يونيفورم دروندوالی احساسوي او په ځان کې د دې جگړې د لوبولو توان نه ويښي، ما ډاډ ورکاوه او پلان مې جوړ کړ چې د توپونو په جگړه کې هغوی ته زياته ونډه ورکړم، تر څو هغوی له جگړې سره بلد کړم؛ ځکه مور فکر کاوه چې دا جگړه به تر هغې روانه وي، چې تر څو زموږ زامن او لمسيان د جگړې جوگه شي.

مور نور پورته نشو ختلی. مخکېنۍ ډله (چې مور وو) له موټره راکښته شوو او په غره ورپورته کېدو. ما غوښتل د دغه ماموریت ډېره برخه د زلميو شورويانو په لاس کې ورکړم؛ ځکه مې هغوی ته څلور يا پنځه متره فاصله ورکړه او د يوې کړۍ په ډول مې په غره وروخېژول. مور کرار تلو او هره شېبه مو د جگړې د پېښېدو اټکلونه کول. ما غوښتل دا راتلونکې جگړه تصور کړم؛ خو له هرې خوا راته متوجه خطر دې ته نه پرېښودم، چې له حال نه په غير په بل څه فکر وکړم. شورويان له خپلو اروايي ناآراميو سره وړاندې روان وو او پېښېدونکو پېښو ته يې پوره چمتووالی ښوده. هغوی ټولو زه په څېر څارلم او دا په څېر څارل د هيڅ بڼې خبرې نښه نه وه. اوس مزل يو څه سختېده. مور په غره پورته ختو. هلکانو توپکونه مخ ته نيولي وو او وړاندې روان وو.

څوک بايد ډايري ونه لري!

لمر زما په مخ لگېده، زما په سترگو او پېښو. کله مې چې پورته وکتل: نو له خړو بامونو هاخوا غونډۍ راښکاره شوې، چې لور، لور غرونه هم ورسره ولاړ وو. لمړ په مخ نرم لگېده. خپل عسکري بالاپوښ مې وکيښ او د پوستې په دېوال مې واچاوه. زه په فاني کت پېښم او له کلونو، کلونو وروسته مې بې پايه آرامي احساس کړه، چې له هرې شېبې مې بې خوند اخیسته. ما هڅه کوله چې خوب رانشي؛ خو بانه به مې سره ورغلل.

مور څومره يو خوا بل خوا گرځو: خود يوه شي هم ښه نتيجه نه راوځي. آخر به څه پېښ شي؟ آيا زموږ رولونه به په اوبو لاهو شي؟ يا هو، يا نه! په ما بې پروا نشته، زموږ مشران له مور نه هوشيار دي، هغوی زموږ په اړه پرېکړه کوي...

ځوان شوروي (نوم يې اوس رانه هېر دی؛ خود ضمير د تکرار د مخنيوي لپاره به يې نوم سرکي يوتيکوف وټاکو). دا هغه ځوان وو چې زما په وينا يې افغان له ټانک لاندې کړ. د لمړ له وړانگو تنگ راغلی وو، د زغره وال موټر تايډ ته يې تکیه وهلې وه، يوه پښه يې غځولې وه او د ورځنيو يادداښتونو په پاڼو کې د څه شي په ليکلو بوخت وو. دې خبرې هيښ کړم، دومره، چې په کت کې نېغ کېناستم. دا يو متضاده کړنه وه. بايد زه حيران شوی وی. له دې سره، سره چې خوب مې سترگو ته نېغ ولاړ وو، راپاڅېدم او د سرکي په لور ورغلم. په لاره کې مې له ځانه سره وويل: ځوان په وبا کې مينه کوي.

...او ورورسېدم. ځوانکی عسکر د احترام لپاره ودرېد او دقت يې وکړ. د پاڼو پټولو هڅه يې ډېره په زړه پورې وه، کله يې چې دواړه لاسونه د دقت او احترام لپاره په ځان پورې سرپښ ونيول، کاغذونه يې (چې د يوې کتابچې بڼه يې لرله) په کمربند کې ومنډل. ما ته يې کتل او په سترگو کې يې لوستل کېدل (قومندانه! ته به کله ځي؟)

ما له خاورو قلم راپورته کړ، بيا مې وويل: هغه کاغذونه راکړه!

مور هغه ځای محاصره کړی وو، چې په نقشه کې په نښه شوی وو او همدا نښه شوی ځای هغه ساحه وه چې توپونه ترې راټوغول کېدل. هلته له رسېدو سره مو د هاوان له دوو پایو پرته نور هيڅ ونه موندل: خوولې داسې ډېرې نښې وې چې گواهي يې ورکوله (تر لسو کسانو پورې دلته پاتې کېدل). يوه تقريباً لويه سمڅه (چې گومان مو کاوه، همدا اوس جوړه شوې). د سگريټو څو تشې قوټې، د امريکايي چاکلېټو تش پاکټونه او يود اور بلولو نغری؛ دا شيان مور ته په لاس راغلي وو. يقيناً هغوی ته خبر ورکول شوی وو، تېښتېدلي وو او بې مقاومت يې سيمه پرې ايښې وه. زموږ تنکي شورويان د امريکايي د مونگ پلي لرونکو چاکلېټو پاکټونو په ليدلو ډېر حيران وو. شورويانو له افغان ملگرو سره يو ځای سمڅه په بمونو والوځوله او راوې نړوله. مور د هاوان پایې له مخکې راوباسلې او بېرته روان شوو. شوروي ملگرو هيڅ ښه احساس نه لاره؛ خو چې مور بې مقاومت خپل هدف ته ورسېدو، د پخوا په پرتله يې لږ رنگونه وغوړېدل. مور موټرو ته ورپورته شوو او خپله دوهمه ډله مو تعقيب کړه او په هغه لاره روان شوو چې پرې راغلي وو. د لومړني مقاومت په سيمه کې د افغانانو مړي نه وو او مور يواځې هغه وينې ليدلې وې چې مور توپې کړې وې.

ځوانكي مضطرب شو او وپي ويل: كاغذونه؟ كوم كاغذونه؟ صاحبه له ما سره كاغذونه نشته. په جدیت مې وويل: دا يو امر دی!

سرگي، له دې سره، سره چې نه يې غوښتل ما ته كاغذونه راوسپاري، خپل شاخوا ته يې لاس تېر كړ او له كمربنده يې پنده توره كتابعه (چې د څرمنې پوښ يې لاره) راواخيسته. د هغه لاسونه لړزېدل او څېره يې لا پسې ژپېده. ما كوښښ كاوه د هغه حالت عادي وساتم؛ خود هغه تعادل ساتل ډېر گران وو. د محرمو ليكنو له افشا كېدو وروسته يې يوې لويې جزا ته فكر كاوه او هيڅ نه پوهېده چې ده ته څه انتظار لري؟

زه لارم او په كټ كېناستم، كتابعه مې پرانيسته. لسگونه كلونه تېر دي، ځوانكي سرگي په كتابعه كې ډېر يادابستونه ليكلي وو، ما ته يې هر يوه نه دی په ياد، يواځې څو جملې مې په ياد دي. هغه د يوه مياشت وړاندې عملياتو (د توبونو د جگړې) په اړه ليكلي وو: (كله چې د بې وسه او راپارېدلي افغان چاودې پښې زما د ټانگ اوسپنيز ځنځير ته قات شوې او د هېوكو د ماتېدو يرغ او سوې چغې مې يې واوړېدې؛ نو ما له ځان سره وويل چې مور دې هيواد او دې خلكو ته سوله نه راوړو، مور ښكېلاکگري او مستبدین يو، مور ډېكتاتورې قايموو او له لويې شوروي پرته مور ته نور هيڅ هم ارزښت نه لري.) ځوان نور هم ډېر شيان ليكلي وو؛ خو اوس مې په ياد نه دي. د كتابعې په يوه پاڼه يې په ډېره كركه ليكلي وو (مرگ د شوروي په مشرانو!) دا جمله يې درې ځله ليكلې وه او په دومره كركه يې ليكلې وه چې ترڅو پاڼو يې د قلم د شدت نښې ښكارېدې. هغه د كتابعې په پوښ ليكلي وو (زه نه پوهېرم څه آرزو لرم؛ خو غواړم دنيا يوشه ځای وي.)

ما هغه ته وروکتل، د يوه مجرم په څېر ولاړ وو، زه هغه ته ورغلم. هغه د كركې په انتظار وو. زما په ورسېدو يې بڼه بدله شوه او په حيرانتيا يې وويل: قومندان صيب، اوښكې...ستا په سترگو كې اوښكې دي؟

اووو زما خو ځان ته هيڅ فكر نه وو، هيڅ د حيرانتيا خبره نه ده؛ سرگي بايد حيران شوی وی؛ ځكه د يو داسې چا په سترگو كې يې اوښكې ليدلې، چې په زړه كې يې رحم وچ وو او په ژونديو افغانانو يې ټانگونه خېژول. ما په جدیت وويل: تا دا هېر كړي دي چې څوك يې!...سرگي غلی وو...ته د لويې شوروي له نامه لاندې جگړه كوې او دا جگړه به تر هغه وخته روانه وي، تر څو زموږ زامن او لمسيان د جگړې جوگه شي.

كېدی شي هغه د ويلو لپاره ډېر څه لرل؛ خو نه يې شول ويلی. د وروسته كېدونكو پېښو په انتظار وو؛ خو دومره د اندېښنې وړ خبره نه وه، آساني پېښېده. په جدیت مې وويل: زما په عسكرو كې يوه ته هم اجازه نشته چې ډايري ولري.

ځوان سروبشوراوه او په يوه ترات ولاړ. همپهغه شېبه مې ډايري اور ته وغورځوله؛ ځكه ما نه غوښتل دغه ډول فكر شوروي ته انتقال شي؛ خوزه ډېر ناپوه وم. لس، شل د قيقې وروسته ټول پوه شول چې كه څه هم د افغانانو په وژنه پابندي نشته؛ خو په اړه يې په ليكلو پابندي شته او له دوی سره بيا هغه څه پېښېدی شي، چې بايد پېښ نه شي.

بس دی، مور نور وځو!

(مې) مياشت کې د افغانستان د خلکو د ډيموکراتيک جمهوريت مشر وټاکل شو. زموږ غوندې ټيټ رتبه خلک هم پوهېدل چې نوی رهبر نجيب الله غواړي چې د افغانستان په کورني سياست کې بنسټيز بدلونونه رامنځ ته کړي او دا يې يو ضروري کار باله. هغه غوښتل، د اقتدار له لوري له مذهب سره کلکې تړنگۍ پای ته ورسوي او له دوی سره په جگړه کې په ښکېلو ډلو زور راوړي ترڅو خبرو ته چمتو شي، کرېملين د دې نظريې خلاف نه وو؛ ځکه چې بله لاره نه وه او د جگړې له لارې د دغه ناورين پای ته رسول ناممکنه خبره وه. نجيب ويل چې په افغانستان کې له دېرش زرو نه زيات کلي موجود دي او د دې له ډلې يې يواځې اته زره د افغانستان ډيموکراتيک جمهوريت ملاتړ کوي. ده پرې په خپل گوند اچوله چې تر اوسه يې له ښاره د لېرې کليو کارگرانو او بزگرانو ته د انقلاب اصلي اهداف او ارزښتونه نه وو ورمعلوم کړي. هغه ويل چې د افغانستان په ډيموکراتيکه خاوره اوس اوس له پنځه زره زياتې وسله والې ډلې فعاليت لري چې د غرو شمېر يې له يو سل او اتيا زرو تنو اوږي او له دې ډلې نه اتيا زره تنه انقلاب ضد خلک دي. ملگري نجيب په دې باوري وو چې بنسټپالي مذهبي مشران به هيڅکله خبرو ته غاړه کېنږدي.

شوروي مشرانو له ۱۹۸۶ وروسته روانې جگړې ته له بلې زاوې کتل شروع کړل. هغوی فکر وکړ چې اوس شورويان د دغو خلکو نه دي په کار. امکان نه وو چې له داسې يوه هيواد دې (چې د ژوند کولو ځانته کلتورونه او مذهب ولري). شوروي جمهوريت جوړ شي. شورويانو قطعي ويل: بس دی، مور نور وځو! خو بهانې نه پيدا کېدې. مور بايد خپل غرور هم نه وی مات کړی او د خپلو پوځيانو د وژلو مخه مو هم نيولې وی. تلل، يواځې تلل؛ که په هره لاره وي!

ورځې، شپې هغه شان تېرېدې، لکه څنگه چې پخوا تېرېدې؛ خو جگړه د تېرو کلونو په پرتله ډېره سخته او پېچلې شوې وه. په افغانستان د آمريکا د وسلو سپلاډ رايله وو او د نړۍ او پاکستان تبليغاتو لا زور اخیستی وو. په زرگونو افغانان په پاکستان کې اکمابلدل او بيا به له بارې دې غاړې رااوښتل. مور له شوروي ضد نړۍ سره لاس او گرېوان وو؛ خو همت مونه بايله. سره له دې چې افغانستان ته د شوروي د لومړيو عسکرو له ننوتلو سره سم د ملگرو ملتونو شوری د شوروي په ضد پرېکړه ليکونه تصويبول؛ خو هغوی هغلته پښې خښې کړې وې او ټولې نړۍ ته وتر غاړې وتلې وه؛ خو وروسته شورويان هم په دې پوهېدلي وو، چې په يوه داسې جگړه کې ښکېل دي چې پايله نلري او ورځ په ورځ نور رنگونه خپلوي.

شوروي ته په خلتو او تابوتونو کې د مرو عسکرو د خبرو پټول هم گران شوي وو. د افغانستان د رهبر، د طب ډاکټر نجيب الله څخه هم لاره ورکه وه او نه پوهېده چې په داسې وخت کې سړی څه کولی شي؟ هغه په ډېر شوق سره سټېج ته راته او هغه څه يې ويل چې عامو افغانانو ته په زړه پورې وو.

دا د ۱۹۸۷ نيمايي وو، مور نه پوهېدو چې جگړه نوره څومره پسې غځېدلې شي؟ خو که هر څومره وغځېږي، پايله به يې نامعلومه وي. اېهام به له جگړې سره مل وو؛ خو نړيوال شوم اهداف ورو، ورو راڅرگندېدل او په افغانستان کې د پرديو هيوادونو پټې لاسوهنې ورو، ورو افشا کېدې. مور واړه افسران او واحدونه له دغو خبرو دومره نه خبرېدو. مور ته امرونه راتلل او له (ولې) ويلو پرته مو اجرا کول.

د ۱۹۸۶ په پسرلي کې په کابل کې دا فکر منځ ته راغی چې بېرک کارمل د انقلابي بهيرونو سره مرسته نه، بلکې د هغوی مخنيوی کوي. دغه فکر هغلته پوخ شو او تر مسکوه هم وغځېد؛ هغلته د بېرک کارمل له واکه د کښته کېدو نظريه منځ ته راغله، قوي شوه او موافقه ورسره وشوه. زموږ کمونستانو افغانستان ته يو نوی تکړه شخص پيدا کاوه. ټول په فکر کې وو. آخر يې د افغانستان د استخباراتي ادارې (خاد) په مشر نجيب الله صلاح راغله او هغه د ۱۹۸۶ په

له سر، سر جنرالانو څخه وو. د دغو عملياتو مشر قومندان او لارښوونکی وټاکل شو. برابر قد، شني سترگې او سور گرد مخ يې لاره. هغه له ډېرو ښو هيلو سره وړاندې ته. ډېر ځله يې وغوښتل چې د ځدراڼو قوم له مشرانو او په خاصه توگه له جلال الدين حقاني سره مخامخ خبرې وکړي او په دې سره صلاح شي چې يې له تاوترېخوالي په خوراكي او نورو حياتي توکو بار لاری خوست ته پرېږدي؛ خو ځدراڼو له شورويانو سره له ملاقات کرکه لرله. داسې پتېيل شوې وه چې خوست ته د دردملو، خوړو او تېلو د رسولو د لارو له خلاصولو او پاکولو وروسته به شوروی قطعې بېرته خپلو ځايونو ته ستنېږي او د لارو حفاظت افغاني لوري ته سپارل کېږي. د نوېمېر په دوه ويشتمه ټول پوځي قطعات تيار شول، زموږ مشرانو بيا هم له ځدراڼو سره د خبرو کولو هڅه وکړه؛ خو پایله پخوانۍ وه. د نوېمېر په درويشتمه عمليات عملاً پيل شول. د (۱۰۳) نمبر هوايي کومېنډو قطعې هغه لارې بمبار کړې، چې ځدراڼو آشرارو ته پرې امکانات رسېدل. په دې ډول يې نو د هغوی اړيکه له خپلو زېرمو سره پرې کړه. موږ پلي وو او تر ټولو وړاندې روان وو.

د ستو غاښي نيول: دا زموږ په غاړه وو، له هوا نه مو هم مرسته کېده.

بايد ووايم چې (۱۰۳) نمبر هوايي ډلې، چې مشري يې د پاول سرگيويچ کراچوف په غاړه وه، په ډېر صادقانه او نه ستړي کېدونکي ډول کار کاوه.

موږ د بنوزيو، زاهو او درې په لاره ستو غاښي ته پورته کېدو. موږ همدلته په لومړيو کې له مقاومت سره مخ کېدو، همدلته وپوهېدم چې ډېر ژر به جگړه د ښار په منځ کې هم شروع شي.

...موږ روان وو، د يوه سېلاب په څېر مخ ته تلو. دا دجگړې سره کرښه وه. دښمن تل په کمين کې ناست وو او موږ يې له ستونزو سره مخ کولو. بايد ووايم چې دا جگړه زما لپاره تر هغو ټولو حيرانوونکې هغه وه، چې په افغانستان کې مې ترسره کړې وې. موږ ته امرونه راتلل او موږ بيا په خپلو پوځيانو زور راوړو. زما پوځيان لکه د هرکله په څېر له روحي پلوه جگړې ته نه وو آماده. هغوی هيڅکله هم له خپلو مشرانو فزيکي ترجم نشو غوښتلې. زره نا زره روان وو او په هغه څه مو فکر کاوه، چې په وړاندې مو وو. موږ نه پوهېدو چې څه راته په تمه دي؛ خو دومره مو احساسوله چې بريا زموږ ده؛ ځکه چې شوروي مشران ډېر له زړه لگيا وو.

د غاښي جگړه

د همدغه کال (۱۹۸۷) له منځه وروسته پکتيا او په خاصه توگه د پکتيا لويه ولسوالۍ (خوست) د آشرارو د سختو گوزارونو او ډېر نفوذ ليدونکي وو. افغان او شوروي مشران له دې کبله پرېشان وو. د گردېز- خوست لويه لاره د آشرارو په لاس کې وه او د خوست لويه ولسوالۍ ښاري کلابندی ته نږدې شوې وه. ټول ښاريان د خوراكي توکو او تېلو له کمېسته سره مخ وو. ډېری وخت هوايي ځواکونو دغه ښار ته خوراكي توکي وروړل؛ خو له دې سره، سره موږ نشول کولی د عامو افغانانو زړونه خپل کړو. يو وخت بيا داسې هم راورسېد چې هغوی ته له هوايي لارو نه هم د توکو رسول ناممکن شول.

خوست ته لاره د پکتيا په ځدراڼو تېره وه، چې د ستو غاښي دواړو غاړو ته مېشت وو، ځدراڼ د افغانستان تر ټولو څيره او خطرناک خلک دي، د تاريخ په اوږدو کې يې هيڅ حکومت ته غاړه نه ده ايښې. د ځدراڼو وسله والو مشري د جلال الدين حقاني په غاړه وه. ستو غاښی له خپل ډېر لوړوالي سره (چې درې زرو مترو ته رسېده) د ځدراڼو وسله والو ډېر ښه مرکز گڼل کېده، چې د نېسترو او چلغوزو لوړې، لوړې ونې يې هم لرلې او د دوی پټېدو ته يې زمينه برابروله. د افغاني مشرانو له بيا، بيا او جدي غوښتنو وروسته د شوروي قومندانانو د شوروي او افغان عسکرو د گډو عملياتو نقشه جوړه کړه، چې مقصد يې د ښار د کلابندی ماتول او خوست ښاريانو ته د خوراكي توکو، دردملو او تېلو رسول وو.

په لومړيو کې د دغو سيمو اوضاع ښه وڅېړل شوه او په افغانستان کې د څلورېنيم لښکر د سر غړي يې له نږدې ليدلو ته راغلل؛ بيا پرېکړه وشوه چې عمليات به په نوېمېر کې پيلېږي.

موږ پوره چمتووالی ونيوه؛ ځکه چې موږ هم استول کېدو او د دغو عملياتو اهميت له دې نه معلومېده چې بارېس گرمافوف (چې په افغانستان کې د شوروي ځواکونو

د نوېمېر په درويشتمه ماښام مهال؛ کله چې د بنوزيو له کورونو ورتېر شوو، غره ييزو ساحو ته ورسېدو. (د گردېز - خوست عمومي لاره په دغه غونډيو کې تېره ده.) هغلته ناڅاپي په مور د ډزو باران پيل شو. مور د سنگر نيولو لپاره ځای ولټاوه، کبستي خور ته مو ورتوب کړل او دفاع مو شروع کړه. تنکي شورويان له دې سره، سره چې له خولو يې بې اختياره چې وتلې؛ بيا يې هم په پوره شجاعت سره جگړه کوله او په تېره بيا، کله يې چې وليدل اشرار يو په بل پسې په مخکه لوېږي او سپين کالي يې د گوند د بيرغ په رنگ رنگېږي؛ نور هم زړور کېدل او د روانې جگړې په زموږ په لور درنېده.

تقريباً دوه ساعته جگړه روانه وه. وروسته د دېمن ډزونه کرار شول. دا مهال تياره وه. مور غوښتل له اشرارو پاتې غنايم ترلاسه کړو؛ خو په غونډيو او درو کې له کرل شويو ماینونو ډارېدو. مور ته د سرزيان کم اوښتی وو، څه عسکر چې تپيان وو، نظامي ډاکټرانو ورسره مرسته کوله.

مهمه ده چې ووايم: ملگری سرکي يوتیکوف هم په همدغه افتتاحي جگړه کې ووژل شو. له مړینې وړاندې، کله مو چې سگريټ ځکاوه او بل اور ته مو هډونه گرمول، وې ويل: قومندان، زه د افغانانو په وژلو سره خپل روح ته آرامي نشم بخښلی. مور د يرغلگرو پېښې کوو!

زه غلی پاتې شوی وم او له سگريټ نه مې يوه لويه لوخړه وېستې وه؛ بيا وروسته زموږ عسکرو د هغه مړی پیدا کړی وو، سينې ته څو واړه په چاقو وهل شوی وو. زه نه غواړم په دې اړه نورې خبرې وکړم؛ خو دومره بايد ووايم چې هغه هم له هغو کسانو څخه وو چې شرعه يې په څلور کې يوه وه.

مور تلو، د شپې د تلو اجازه نه وه، سپېده داغ مهال به روانېدو او هر سپېده داغ په ډزو پيلېده. مور ته افغاني ملگرو پوښتنې راکاوه او تل يې د کلکو ملگرو په څېر چلند کاوه. په نوبتي ډول مو د شپې خوب کاوه؛ خو د هيچا بانه هم نه سره ورتلل. ټول له يو ډول

سخت ذهني حالت سره مخ وو. د ورځې به له دې سره، سره چې په خړو يو په بل پسې پرتو غونډيو کې خطر و نه راته متوجه وو؛ دوی له بې خوې زنگېدل؛ آن کله، کله خو به زما زنگونه هم ولرېدل؛ څه مو کړي وی، جگړه وه. د شپې مو د تلو اجازه نه لرله او د ورځې به په هغو لارو تلو چې ډاډه به شوو، له ماینونو پاکې دي. مور ته فېلېټر کوونکي ويل کېدل او بايد شا ته ځای مو صيقل شوی پرې ايښی وی؛ همدغه ډول مو کول، ډېر په احتياط تلو. ټوله ورځ مو هم مزل نه کاوه.

مور د يوه داسې غاښي د نيولو لپاره روان وو چې په حقيقت کې يوه بلا وه او اشرارو ترې د يوه لوی محاربي مرکز په څېر کار اخيسته او بايد سخته ساتنه يې هم ترې کړې وی.

زموږ قومندانانو د جگړې په دې سختو حالاتو کې هم غوښتي وو، له ځدرانو مشرانو سره د ښارد کلابندی د سوله ييزې ماتېدنې په اړه خبرې وکړي؛ خو هغوی جگړه غوښته.

هوايي (۱۰۳) نمبر فرقي کوزارونه سخت کړل او د اشرارو د تمرکز ځايونه يې سخت، سخت وويشتل. مور هم د ورځې دمه پرېښوده او جگړه مو سخته کړه. هڅو مو نتيجه ورکړه او د نوېمېر په آته ويشتنه مو د شپې ورځنی سختې جگړې وروسته د ستو غاښي د مازديگر په شاعرانه موسم کې لاسته راوړ. په ريښتيا سره د ستو غاښي يوه ښکلې منظره جوړوله؛ خو اوس د جگړې اور سوځولې وه، کوم لور ته به دې چې وکتل، د جگړې کيسه يې کوله. شپې ونې په اور کې سوځېدې او هر ځای مړي پراته وو. هغلته يو بل ډول حالت وو، په غرونو لږې خپرې وې او مور له لوړو څوکو د لاندې درو ننداره کوله.

مور په کمو تلفاتو دغه غاښي ترلاسه کړ؛ خو بيا هم اشرارو د لارې په اوږدو کې په غير پوځي سامانونو بار لاريو ته خنډونه جوړول؛ دا پېښې دومره ارزښتمندې شوې چې له کابل نه د افغانستان د جمهور رييس ځانگړی استازی، بزمي او انقلابي شاعر سلیمان لایق هم هغه ځای ته راغی او له ځدرانو سره يې د سوله ييزو خبرو هڅه وکړه؛ نتيجه هماغه پخوانی وه.

د ۱۹۸۸ کال د پېلېدو نه يوه ورځ مخکې، يعنې د ستود غاښي له نيولو څه د پاسه يوه مياشت وروسته موسرک له ماينونو او چاودېدونکو توکو پاک کړ او له مالونو بار لومړنۍ لارې پرې وخوځېدې. مور له موټر چلوونکو سره د ستود غاښي په سر وليدل، هغوی مور ته لاسونه ښورول او په شونډو يې مسکاوي څپرې وې. مور هغوی ته ويلي وو: د بېرته ښه راستنېدو په هيله!

په دغو لارو کې د بار شيانو ډېره برخه د خوراكي شيانو وه. د جنورۍ په نولسمه وروستۍ لارې هم له کلابندۍ نه د ژغورل شوي ښار (خوست) نه بېرته تشه راستنه شوه. په دغو شلو ورځو کې تقريباً څلرويشت زره تنه توکي خوست ته لېږدول شوي وو.

مور د جنورۍ په شلمه له جگړه ييزو ساحو وتل پيل کړل؛ ځکه زموږ کار هلته نور ختم شوی وو.

ما ته له دغې جگړې نه د لاسته راغلو غنايمو په اړه معلومات نشته؛ خو په عموماً کې له هغو غنايمو زيات وو چې پخوا مو تر لاسه کړي وو.

زموږ دغې سترې بريا سخت دريځي اشرار ناهيلي کړل او ټولې هيلې يې په اوبو وړلاهو کړې. له ډېرو سختو او پېچلو پلانونو سره يې بيا هم د بريدونو هڅه وکړه؛ خو تل ناکام او ناهيلي شول، بري زموږ په برخه وو او نور د اشرارو له لاسونو د ستو غاښي وتلی وو.

په دغه جگړه کې د سخت زيار له امله ستر جنرال وارنيکوف، باريس گرماوف او ځينو نورو عسکرو او افسرانو ته د شوروي اتحاد د اتلولۍ لقبونه ورکړل شول. مور بېرته بريالي تر خپل استوگنځي راستانه شوي وو. د خپلې ډلې د څلورو عسکرو په مړينه خپه وم. مري مو په خلتو کې بند کړل او کابل ته مو ولېږل؛ له هغه ځای نه به خامخا خپلو کورونو ته لېږدول شوي وو. د کورنيو غرو به يې خامخا مري په ناڅاپي ډول ليدلي وي او ژړلي به يې وي.

زموږ مشران نور له دې سترې شوي وو چې په افغانستان کې پاتې کېدلو ته دلایل ولټوي. دوی دلته دا خبره مناسبه وگڼله چې ووايي: مور نور وځو!
که څه هم د شوروي د شهرت سرو څپو ته گواښونه او ننگونې متوجې وې؛ خو هيڅکله هم مور ته زموږ له ژونده بل مهم شی نه وو. افغانستان څه، چې آن ټوله نړۍ په دې نه ارزېده چې زموږ او نورو شورويو عسکرو ژوند ته دې خطر پېښ وي او تل دې وينه بهېږي.

هوښيار اوسئ، مور وځو!

زموږ د وتلو لپاره هغه لارې انتخاب شوې وې، چې پرې راغلي وو. د افغانستان له گوټ، گوټ نه شورويان رالوتېدل او کابل ته يې ځانونه رارسول، له هغه ځای نه بيا د سالنگ د مرګونې غاښې په لور پلخمرې ته اوښتو او بيا سرحدونو ته رسېدو.

زموږ تلل د مې له پنځلسمې نه د آګوست تر پنځلسمې پلان شوي وو. ګرانه ده چې سړی ووايي، په داسې وخت کې څوک څنگه احساس لري؟

زه هيڅ نه پوهېدم چې زما له سترګو ولې اوبښکې ځي؟ ما افغان ملګري پرېښودل او له هغې خاورې وتلم چې زرګونه خاطرې مې پکې پاتې وې او ځوانکي ملګري مې پکې خاورې شوي وو. ما ته ډېره ګرانه وه، ډېره ګرانه. هغه يو بل ډول حالت وو. شوروي ملګرو فکر کاوه چې خوب ويځي. د هغوی له سترګو اوبښکې تپې او افغان ملګري يې په غېږ کې نيول. مور هغوی ته ويل: هوښيار او بيدار اوسئ، مور له دغې خاورې وځو!

د عسکر مېرانه د هغه د ټوپک په ډزولو او سړي وژنه کې نه معلومېږي، له هغوی سره د خلکو په مينه کې معلومېږي. مور چې افغانانو په غېږو کې نيولو او لاسونه يې ټينګ راکښېدل: احساس مو ګره چې مور داسې خاطرې پرې ايښې دي چې خلکو ته يوښه احساس ورکوي. کله چې يو داسې څوک، چې له تاسو سره يې مذهبي او کلتوري توپيرونه وي. له تا بېلېږي او اوبښکې درېسې تويوي: نو د مينې، ورورګلوی او ښو شيانو احساس کوي!

مور له افغانستان نه د جګړې په حال کې وتلو او مخالفين هم دغې ته تيار ناست وو، چې هر کله وروستی شوروي د افغانستان له پولو واورې: انقلاب به د څو ورځو يا ساعتونو په ترڅ کې له منځه وېسي؛ خو داسې نه وه، مور او ټولوليدل چې د افغانستان ډيموکراتيک حکومت د شورويانو له وتلو نه وروسته هم تر ډېرې مودې غځېږي.

همدلته به مناسبه وي چې يادونه وکړم چې د ۱۹۸۸ کال په پای کې رهبر نجيب الله د شوروي له مشرانو څخه څو ځله غوښتنه وکړه، چې د کابل – حيرتان د لارو په اوږدو کې دوه فرقې عسکر پرېږدي، چې شمېر يې له (۲۰۰۰) اوښته؛ خو نور مور نشول کولی د افغانستان په وژنتون کې خپل ملګري پرېږدو.

آن له پيله، کله چې مېخايل ګرباچوف رهبر شو، فکر يې وکړ چې شوروی مری له افغانانو سره نيمېږي. د شورويانو د مرګ د خبرونو اورېدل ګران شول او نه يې شول کولی وږي افغانان ماږه کړي. افغان کشالې ته يې (چې د ټوپک له لارې يې حل ګران وو.) نورې لارې ولټولې. هيڅ شي نتيجه نه ورکوله. هغه بايد لږ تر لږه خپل شورويان ژغورلي وي.

بايد ووايم چې په افغانستان کې وروستی شوروی جګړه د (توپان) په نوم ونومول شوه. دا هم بايد پته نشي چې د ښو کالو د جګړې د تاوانونو او تلفاتو زور مور شورويانو همدلته وويست. يواځې په دغو څو ورځو کې هوايي ځواکونو له زرو زياتې آلتوتې وکړې او سلو ته نږدې کلکې او زيان اړوونکې بمبارۍ وشوې. دغه عمليات د هيواد په تقريباً ټولو برخو کې وو؛ خو په مرکزي او شمالي برخو ډېر زور راوستل شوی وو؛ ځکه په دغو لارو مور تلو.

د ۱۹۸۸ کال د اپرېل په څوارلسمه د افغانستان، پاکستان، شوروي اتحاد او امريکا د متحده ايالاتونو د بهرنيو چارو وزيرانو د افغانستان د شاوخوا حالاتو د سياسي هوارۍ په هکله په ژنيو کې پنځه سندونه لاسليک کړل. د دغو تړونو سره سم، چې يوه مياشت وروسته نافذېدل؛ بايد مور د ښو مياشتو په دوران کې افغانستان پرې ايښی وي.

له افغانستان نه پخوا هم وخت په وخت زموږ پوځي ډلګې وتلې وې. د لومړۍ وتې نېټه د ۱۹۸۰ دوې وو، چې د ټانګ څو غونډونه او څو پلې او هوايي فرقې پکې شاملې وې.

د ژنيو د تړونونو په اساس د شورويانو عسکر بايد د ۱۹۸۹ کال د فېبرورۍ تر پنځلسمې د افغانستان له خاورې وتلي وي.

له افغانستان نه وتل په درېيو پړاوونو مشتمل وو؛ لومړی پړاو چې په ۱۹۸۶ کال پورې تړلی وو، شورويانو په دغه کال کې له افغانستان نه شپږ جګړه ييزې قطعې وباسلې. دوهم پړاو د ۱۹۸۸ کال د مې مياشت څخه په پام کې نيول شوی وو او آخرنی پړاو د ۱۹۸۹ د فېبرورۍ په پنځلسمه پای ته رسېده او افغانستان عملاً د شورويانو له لاسه ووت.

افغانستانه مونږ نور لارو!

نه پوهېدم چې افغان ملګرو څه غوښتنه لرله، د هغوی له سترګو غرور کېده کړې وه او یواځې یې د خواست په ډول یو پلو، بل پلو اړولې. هغوی په خپلو زرو او څیرنو بالاپوښونو کې (چې زموږ شورویانو ورکړي وو) لاسونه منډلي وو او هڅه یې کوله چې عادي واوسېږي.

آن یوه افغان چې غاړه رانه تاو کړه، وپوهېدم چې ژاړي: خو اوبښکې یې پتولې: ځکه هغوی ویل(اوبښکې له سړي سره ښې نه ښکاري.) هغه نشول کولی ځان عادي وساتي، وجود یې په ما راتګه کړی وو. ښه شو، ژر جلا شو، کله نو زما له سترګو به هم اوبښکو لارې جوړې کړې وې، کله چې جلا شوم، زما په اوږو یې لاسونه راکښودل او بیا یې په داسې حال کې چې ستونی یې له سلګیو ډک وو، د ماشومانو په څېر په ګډه وډه روسی ژبه وویل: تاسو به موږ یادوئ کته؟!

ما نور نشول کولی ځان ټینګ کړم، مخ مې ترې واړاوه او په ډېر زیار مې وویل: هو! ...او لارو. کابل ته ورسېدو او هلته په منظم ډول د سالنګ د غاښي په لور روان شوو. زموږ د لارې امنیت زموږ د مشرانو لخوا تضمین شوی وو: خو بیا هم په لاره کې د مسعود له ټولګیو ډارېدو.

له دې سره، سره چې زموږ پوځیانو له افغانستان نه د وتلو په وخت له سترګو اوبښکې تویولې: خپلو ماشو ته هم متوجه وو. د افغانستان په خاوره زموږ د موټرو وروستي ځل ټایرونه تاویدل او په زرګونه خاطرې مو هغلته پرېښودې. ما ته د افغانانو هغه خبرې په وار وار یادېدې چې ویل یې: تاسو له موږ ښې خاطرې لرئ کته؟ موږ به یادوئ؟

هو! که څه هم دا زموږ لپاره داسې جګړه نه وه چې په اړه یې کیسې ولیکل شي؛ خو بیا به هم د افغان ملګرو مینه، ورورګلوي او وفاداري یادوو.

کېدی شي زموږ ډېر پوځیان د خپلو شخصیتونو شاعرانه اړخ ته همدا اوس متوجه شوي وي. هغه چا چې په لنډو بحراني شپو کې یې توپکې ډزولې او وپروونکي خوبونه یې لیدل: اوس یې سلګی وهلې او سترګې یې لمډې وې: هیڅ نه پوهېدو چې ولې؟ آیا یو څوک چې له مرګه ژغورل کېږي، بیا هم خپه وي؟ هیڅ صبرناکه زړه د دغې صحفې د زغم توان نه لاره. موږ، چې څو کاله وړاندې په دې لاره افغانستان ته راننوتو او اوس بېرته پرې تلو: هیڅ پرمختګ یې نه وو کړی، بلکې نوره هم جنګ ځپلې او څړه ښکارېده. هر څه د جګړې کیسه کوله.

موږ ورو تلو. هر څنګه چې وو، خو موږ ټولو دا احساس کاوه چې یو شی مو ورک کړی دی. په ځینو ځایونو کې عامو افغانانو د مخه ښې لپاره لاسونه راته ښورول او په سترګو کې یې اوبښکې رغېدې، نه پوهېدو ولې؟

آیا دا هغه خلک نه وو چې په موږ پسې یې چغې وهلې (زموږ له هیواده ووځئ!)? وو: خو اوس زموږ وتل یقیني وو، ځکه.

موږ له پولې هاخوا زموږ لپاره د جوړو شویو مراسمو په اړه اټکلونه کول او په ذهن کې مو تصور کول. فکر مو کاوه چې ولسمشر ګرباچوف به پخپله هلته راځي. که نه وي لږ تر لږه د دفاع وزیر او د (کې، جی، بی) رییس خو به خامخا زموږ ښه راغلاست ته راځي؛ خو دا هسې عبث فکر وو. هیڅ داسې نه ښکارېده چې افغانستان ته د لېږلو پرېکړه دې دوی کړې وي. آیا موږ ځان ته په خپله مراسم جوړ کړي وی؟

موږ خود هغو کسانو له ډلې څخه نه وو چې خلکو ته مو ویل (د سر په بیه وجنګېږئ!): دا د شوروي د رهبري تر ټولو لویه بې نزاکتي وه او په زغرده باید ووايم چې دا د هغو پوځیانو ارواوو ته سپکاوی وو چې په افغانستان کې یې د دوی په امر خپلې سینې د انقلاب او شوروي بیرغ دفاع ته سپر کړې وې. باید ووايم چې د ګوند د مشرتابه په سلوک خپه وم.

موږ ماښام ناوخته مزار شریف ته ورسېدو. شپې مو باید دمه کړې وی. موږ د امنیت لپاره پیرې ودرولې، عسکر هره خوا خپاره وو او په افغانستان کې یې خپل وروستی ماښام لمانځه. کاشکې هره ورځ له افغانستان نه د وتلو ورځ وی!

مور له پخوا لا ډېر د مينې او ورورگلوۍ احساس کاوه. د ماښام ډوډۍ مو وخوره او بيا هغو ځايونو ته ستانه شوو چې راته تيار شوي وو، ساده.

تر ډېره په خپل ځای کې پروت وم او خوب نه راته. په خپل راتلونکي کې فکر کاوه. فکر مې کاوه چې نورې جگړه ييزې ورځې او ډاروونکې شېبې پای ته ورسېدې؛ ځکه ډېر وخت وروسته مې په ذهن کې د مور، پلار او آيوانکې په اړه راوگرځېدل. څه ښه مراسم به يې راته نيولي وي! که هر څه وي، لږ تر لږه خويې زوی ژوندی راستون شو. آيوانکې ته خو هسې هم خجل وم؛ خو پوهېدم چې هغه داسې جلی نه ده چې غرور مې راووزني.

ډېر وخت وروسته به هغه څوک ووينم، چې د توپک په ډزولو او د جگړې په ډگر کې مې هم نه هېرېدله او له هر ښکلي احساس سره موازي فکر ته راتله. ما په تېر فکر نه کاوه؛ ځکه ځوروونکی وو. تېر ځوروونکی وو او راتلونکی نامعلوم، يعنې ماتې.

د نابالو مېلمنو په څېر مې ذهن په تېر کې ښکېلېده. هغه عسکر رايادېدل چې په افغانستان کې تر خاورو لاندې شول. بايد په وياړ، او د احترام لپاره يې مجسمې جوړې شي. له دومره بوخت ذهن سره ويده شوی وم...

***

سهار وختي پاڅېدو، لمر راختلو ته لا ډېر وخت پاتې وو. فکر مې وکړ چې ټولو عسکرو زما په ډول شپه تېره کړې ده. څه مخکه او شين پوښي عسکر. عسکرو خندل، ټوکې يې کولې او سندرې يې بللې. ډېری عسکرو خپل کميسونه هم مينځلي وو او په گاډو او خېمو يې غورولې وو. ټول خوشحاله وو؛ ځکه هغې خاورې ته اوښتل چې پکې پيدا شوي وو او د ژوند خواږه وختونه يې پکې تېر کړي وو.

زه پخپلو عسکرو وگرځېدم، ټول خوشحاله وو او په ناکرارۍ يې اوښتلو ته انتظار باسه.

لس بچي مور تللو ته تيار شوو، زموږ گاډی په منځ کې وو. کله چې موټر ته له خپلو ملگرو سره وختم، په ټولو عسکرو مې يو نظر تېر کړ او فکر مې وکړ چې زموږ دغه ملگري به بيا هيڅکله په دې ډول سره يو ځای نه شي؛ ځکه هغوی شوروي ته له رسېدو سره سم سره پاشل کېږي او بېرته هغو ځايونو ته ستنېږي چې ترې راغلي وو.

قطار وڅوځېد، ورسره د شورويانو ملگرو د خوشحاليو چغې هم پورته شوې، موټر کرار تلل او زما زده په ناکرارۍ توپونه وهل. مور سرحد ته نږدې کېدو او هر څومره چې ورنږدې کېدو؛ زروونه مونږم کېدل او له سترگو مو اوښکې تويېدې؛ ځکه مور بېرته بيا افغانستان ته نه راتلو او هغه مو د تل لپاره پرېښوده. مور خو له افغانستان نه ووتو، خپل امن هيواد ته ستانه شوو، د افغان ملگرو خو د تېښتې لاره هم نشته. هغوی به له هغې بلا سره جگړه کوي.

افغانستان او شوروي د يوه پله په اساس سره جلا کېدل. د دوستۍ پل، چې مور جوړ کړی وو. هر موټر ته مو ډېره فاصله ورکوله، تر څو بې تکليفه له پله تېر شي. له پله نه هغه غاړه د شوروي سرحداتيان ولاړ وو او مور ته يې هرکلی وايه. د پله په سر باندې يواځې زموږ پوځي موټرونه روان وو. لږ لرې خبريالان او ډېر گڼ شمېر خلک زموږ هرکلي ته راتول شوي وو. دا دومره گڼ شمېر وو چې زما په فکر کې هم نه وو، زه له موټره راکښته شوم او پلي روان شوم. خلکو په لاسونو کې گلان نيولي وو او زموږ ورسېدو ته يې انتظار وديست. د عسکرو د کورنيو غړي او خپلوان راغلي وو. کېدی شي هغه خلک هم راغلي وو چې خپلوان يې په جگړو کې مړه شوي وو؛ خو هغوی مور هم زامن بللو.

کله چې له پله ورتېر شوم او په بشپړ ډول له افغانستان نه راووتم؛ شا ته مې راوکتل، غم لرلی افغانستان (چې جگړه يې تل په برخليک کې وه). شا ته پاتې وو او د جگړې لويي يې رنک ورسوځولی وو. لاس مې ورته وښوراهه او کېدی شي په غږبو کې مې ويلي وي: افغانستانه، مور نور ولاړو...

له خپلو موټرو سره روان وو او د هغه خلکو په لوري ورنږدې کېدو چې غېږې او لاسونه يې له کلانو ډک وو. بايد ووايم چې مور ته د ترمز په پوځي تعليمي مرکز کې ښه مېلمستيا جوړه شوې وه او بغير له شرابو پکې هر ډول خواږه موجود وو.

زموږ قومندانان له خبريالانو سره په مرکو بوخت شول. (څه احساس لرئ؟ د غبرگونونو په اړه څه وړاندوينه کوئ؟ د نورو پوځيانو په اړه څه وایئ چې هلته پاتې دي؟....)

خبريالانو، لکه وري چې توده ډوډۍ موندلې وي، هره خوا ځغلبدل او دا تاريخي صحفې يې نيولې. کله مې چې هرکلي کوونکو ته نظر وکړ، نو فکر کووم تر ټولو لومړی مې آيوانکه په نظر راغله. په لاس کې يې گلان نيولي وو او خلاصه غبره يې زما په لوري منډې راوهلې، د ماشومانو په څېر يې لاسونه رانه تاو کړل او غبرې ته يې ځان راواچاوه. هغې ژړل...

له هغې سره مې تېرې کړې ټولې ورځې د يوه خواږه خوب په ډول د هغې په لمس کولو تر تصورته تېرې شوې او فکر مې وکړ، چې کېدی شي د ټولې نړۍ خوشبخته شخص زه يم. له يوه پلوه زما لپاره جگړه پای ته ورسېده او له بله پلوه مې د شوروي سره هوا او د آيوانکې د عطرو خوشبويي تنفس کوله. په دې نازکو شېبو کې مې هغې ته په ژړا کې ويلې وو: تا رېښتيا ويلې وو، مور مات شوو، زه ټيټ سر او تش لاس راستون شوم، زما لاسونه د افغانانو په وينو سره دي. تا رېښتيا ويلې وو...

هغې هيڅ آرامي نلرله او پرلپسې يې ژړل، نه يې غوښتل ما له ځانه بېل کړي؛ خو په زوره مې له ځانه بېله کړه او سترگو ته مې يې وروکتل. ما پخوا هيڅکله هم د هغې سترگو ته دومره له نږدې نه وو ورليدلې، هغې شنو ته نږدې خړې سترگې لرلې، بې واړه اوښکې ترې راروانې وې او شونډې يې لړزېدې. په داسې حال کې چې په خپله مې هم ژړل. ومې ويل: يوه پوځی بايد ونه ژاړي!

بيا لږه غلې شوه او مور د يو بل د اوښکو په پاکولو بوخت شوو. هغه لگيا وه او ما ته د ډاډ راکولو لپاره يې په ډک ستوني ويل: مور به ژمنه وکړو چې په تېر به نه غږېږو!

بيا هغې خپل سر زما په اوږه ايښی وو او د هرکلي کوونکو په منځ کې (چې شور او خور يې غوږونه کښول). وړاندې روان وو.

هيڅ يوه شوروي نه غوښتل آن يو لحظه شا ته وگوري او بيا د هغه څه په باره کې فکر وکړي چې په افغانستان کې تېر شوي؛ ځکه چې (افغانستان) نور د هغوی لپاره پای ته رسېدلی وو. ميندو په غېږو کې خپل زامن نيول او په سلگيو کې يې ورته ويل: (بيا مه ځي!)

د هرکلي کوونکو په منځ کې مې په مور او پلار او کشرانو ورونو سترگې ولگېدلې، چې زموږ په لور په تېزو، تېزو کامونو راروان وو، هغوی ټولو نوي کالي اغوستي وو او غبرې يې له گلانو ډکې وې. د مور او پلار په سترگو عينکو د هغوی د سترگو د ناجورۍ خبره کوله. په دې نازکو شېبو کې مې آيوانکه په غبر کې نيولې وه؛ خو د هغې د ښکلولو هڅه مې نه وه کړې.

پای

پکتيا، مرکز گردېز، د دولتريو د غونډۍ کلي
۱۳۹۹ وری، نهه ويشتمه
۰۵:۳۴
مازديگر

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**